

ÖZEL VE SOSYAL SİGORTALARDA HALEFİYET VE RÜCU

Ahmet KILIÇOĞLU
Medenî Hukuk Asistanı

P L Â N

I. Bölüm. Genel olarak halefiyet ve rücu. I. Rücu. II. Halefiyet II. Bölüm, Özel sigortalarda halefiyet ve rücu. § 1. Sigortacının halefiyeti ve rücuu ile ilgili tartışmalar. I. Sigortacının rücu hakkını reddeden görüş. II. Sigortacının rücu hakkını kabul eden görüş. § 2. Yabancı hukuk sistemlerinde sigortacının halefiyet ve rücu hakkı. I. Alman hukukunda. II. Fransız hukukunda. III. İsviçre hukukunda. § 3. Türk hukukunda halefiyet ve rücu hakkı. I. Mal sigortalarında halefiyet ve rücu. A. Sigortacının hakkının hukukî mahiyeti. B. Halefiyetin şartları. 1. Üçüncü kişinin sorumluluğunu gerektiren bir halin varlığı. 2. Sigortacı tarafından bir ödemenin yapılmış olması. 3. Sigortalının dâva hakkının varlığı. C. Halefiyetin hükümleri. 1. Halefiyetin sınırı. 2. Halefiyet dâvası. 3. Sigortalının mükellefiyetleri. 4. Zamanaşımı. II. Deniz sigortalarında halefiyet ve rücu. III. Sorumluluk sigortalarında halefiyet ve rücu. IV. Can sigortalarında halefiyet ve rücu. III. Bölüm. Sosyal sigortalarda halefiyet ve rücu. § 1. Sosyal sigortalar kanununda. I. Genel olarak. II. Halefiyet mi, rücu mu? III. Rücu hakkının şartları. A. Bir rücu halinin varlığı. B. Kurum tarafından yapılmış bir ödemenin varlığı. C. Sigortalının dâva hakkının varlığı şart mıdır? IV. Rücu hakkının hükümleri. A. Rücu hakkının sınırı. B. Rücu dâvası. C. Zamanaşımı. § 2. Diğer kanunlarda halefiyet ve rücu

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK HALEFİYET VE RÜCU

I. Rücu.

Borçlar hukuku sahasında hâkim olan prensibe göre, bir haksız fiil veya akde aykırı hareketten dolayı zarar gören kimse, za-

rarını ancak bu zararın failine tazmin ettirebilir. Buna göre doğan zarardan, bir haksız fiil söz konusu ise bu haksız fiilin faili, bir akde aykırı hareket söz konusu ise karşı akit sorumludur. Bu prensip kusursuz sorumluluk hallerinde geçerli değildir. Zira kusursuz sorumluluk hallerinde, zarar gören kimse, genellikle fail yanında kusuru bulunmadığı halde onun fiilinden sorumlu tutulan bir üçüncü kişiyi de dâva edebilmektedir. İstihdam edenin sorumluluğu (BK. md. 55) buna örnek olarak gösterilebilir. Bütün bu hallerde zarar gören kimse karşısında, birden çok kişi sorumlu tutulabilmektedir.

Zarar görenin karşısında birden çok kimsenin sorumlu tutulması, sadece kusursuz sorumluluk hallerinde görülmez. Bazı hallerde bir zararı birden çok kimse birlikte ika etmiş olabilirler. Bu durum ortak kusur nedeniyle birden çok kimsenin birlikte bir zarara yol açmaları şeklinde olabileceği gibi, müteaddit sebeplerle birden çok kimsenin birlikte sorumlu tutulmaları şeklinde de görülebilir. Birinci halde tam teselsül, ikinci ihtimalde ise eksik teselsülden bahsedilir. Bizim incelememiz bakımından bu ikinci ihtimaldeki sorumluluk hali önem arz etmektedir.

Muhtelif sebeplerle birden ziyade kimsenin sorumluluğunun söz konusu olduğu eksik teselsül halinde de, tam teselsüle dayanan sorumlulukta olduğu gibi, zarar gören kimse, sorumlulardan dilediğine başvurarak zararının tamamını talep edebilir. Ancak tam teselsülden farklı olarak, eksik teselsülde zararı tazmin eden kimse alacaklının haklarına halef olmamaktadır.

Muhtelif sebeplerle birden ziyade kimsenin sorumluluğu çeşitli şekillerde doğabilir. Örneğin, A, B'ye ait bir eşyaya kusurlu bir fiil ile zarar vermiştir. Bu ihtimalde A, B'ye karşı haksız fiilden, A, C isimli bir üçüncü kişi tarafından istihdam ediliyorsa, C istihdam eden olarak, zarara uğratılan mal sigortalı ise sigorta şirketi D akitten dolayı sorumludur. Böylece burada haksız fiil, akit ve kanuna dayanan sorumluluk halleri birarada bulunmaktadır.

Muhtelif sebeplerle birden ziyade kimsenin sorumluluğu söz konusu olan hallerde, zararı ödeyenin diğerlerine rücu sorunu önem arz eder. Bu husus, yani zararı ödeyen kimsenin ödediği miktar için diğerlerine rücu olup edemeyeceği, edebilecekse bunun kapsamı, BK.nun 51. maddesinde tanzim edilmiş bulunmaktadır¹. Bu madde-

¹ BG. V 300 (Dürr, Karl. : Das Versicherungsvertragsgesetz, Bern 1946, sh. 266). Kusursuz sorumluluk hallerinde rücu sorununu, kanun ayrıca hükme bağlamış bulunmaktadır (BK. md. 55/II, 56/II, 58/II).

ye göre rücu hakkının kullanılabilmesi için herşeyden önce, sorumlu kişilerden herhangi biri tarafından zararın tamamı veya bir kısmı ödenmiş olmalıdır². Zararı ödeyen kimsenin diğerlerine rücu edebilmesi için BK. nun 51. maddesinin II. fıkrasına göre şu sıranın gözönünde tutulması gerekir. Zararı kanunen sorumlu olan, yani kusura sorumlu olan kimse ödemişse, akitten dolayı sorumlu olana, akitten dolayı sorumlu olan ödemişse, haksız fiil failine rücu edebilecektir. Haksız fiil faili ise ödediği zarara kendisi katlanacak, başka kimseye rücu edemeyecektir. Böylece haksız fiil-akıt-kanun sırasında, rücu bakımından geriye dönüş mümkün olup, ileriye gitmek mümkün değildir. Fakat, hemen belirtmek gerekir ki, kanunumuzun rücu bakımından tâyin etmiş olduğu bu sıra, hâkimin mutlak uyması gerekli bir sıra değildir³. Sözü geçen maddede kullanılan «*kaideten*» tabiri, bu hükmün amir bir hüküm olmayıp, sadece hâkime yol gösterici bir hüküm olduğunu ifade etmektedir.

II. Halefiyet.

Halefiyet ile rücuju birbirinden kesin şekilde ayırmak gerekir^{3a}. Alacaklıya ifade bulunan bir kimsenin, onun bütün hak ve yetkilerine sahip olarak, sorumlu olan bir başka kimseye başvurmasına halefiyet denir. Pek eski bir müessese olan halefiyet ile, edada bulunan şahıs alacaklının yerine geçmekte, borcun nev'i ve mahiyetinde, borçlunun şahsında ve vecibelerinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır⁴.

Halefiyet basit bir rücu hakkından farklıdır. Halef olan kişi, rücu hakkı olan kişiye nazaran daha geniş imkânlarla sahiptir. Rücu hakkı olan kimse, bu hakkını kullanabilmek için, sadece alacaklıya ifade bulunduğunu ispatla yetinemez; ayrıca rücuja esas teşkil eden sebepsiz zenginleşme, vekaletsiz iş görme veya vekâlet akdi gibi hukukî sebeplerden birinin varlığını da ispat etmelidir. Halefiyette ise, ödemede bulunan kimse kural olarak sadece ödemeyi ispat etmekle yetinir.

² Tandoğan, Halûk. : Türk Mes'uliyet Hukuku, Ankara 1961, sh. 391.

³ Tandoğan, Mes'uliyet Hukuku, sh. 389; Tekinay Selâhattin, Sulhi. : Borçlar Hukuku, İstanbul 1971, sh. 450.

^{3a} Buna karşılık, her iki müessesenin de aynı gayeyi temine matuf olduğu, bu nedenle kanundaki istisnalar bir tarafa bırakılacak olursa, rücu olan her yerde halefiyete gerek olmadığını savunanlar vardır. (Yung, Walter, sh. 218-219. Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, sh. 391'den naklen).

⁴ Atabek, Reşat. : Sigorta ve Sosyal Sigortada Halefiyet ve Rücu, İş Hukuku Dergisi 1969, C. I, S. 3, sh. 226.

Rücu hakkı, ifa edilen alacaktan bağımsız bir haktır. Halefiyet ise, alacağın ifasına rağmen, alacağı sona erdirmeyip, onun ifa edene geçmesi sonucunu doğurur. Bu nedenle, rücu hakkı sahibi alacaklıya ait bulunan bütün yetkilerden ve fer'i haklardan faydalanamaz. Oysa halefiyette, alacak hakkına bağlı olarak bütün yetkiler ve fer'i haklar da, alacak ile birlikte halef olan kimseye intikal etmektedir⁵.

Bu farklar nedeniyle, her rücu hakkının mevcut olduğu yerde halefiyet hakkı söz konusu olamaz. Halefiyetin varlığı için kanunda rücu hakkı olan kimsenin alacaklının haklarına halef olduğunun belirtilmesi gerekir. Her halef olan kimse rücu hakkına sahiptir, fakat her rücu hakkı olan kimse halefiyet hakkına sahip değildir.

Halefiyet müessesesi, genel olarak BK. muzun 109. maddesinde tanzim edilmiş bulunmaktadır. Bunun dışında, gerek BK. muzda, gerekse TK. muzda özel olarak bazı halefiyet halleri öngörülmüş bulunmaktadır. Kanunda hüküm olmadıkça, bu hallerin dışın da başka halefiyet halleri yaratılamaz. Kanunda tayin edilmiş bulunan halefiyet hallerine şunlar örnek olarak gösterilebilir: Taksimi kabil olmayan borçlarla ilgili BK. md. 69, müteselsil borçlulardan birinin borcu ödemesi ile ilgili BK. md. 147, müteaddit kimseler birlikte kefil olup da, bunlardan birinin borcu eda etmesinde diğerlerine rücu etmesi ile ilgili BK. md. 488, kefilin borcu ödedikten sonra asıl borçluya rücu etmesine ilişkin BK. md. 496, iki şirketin birleşmesi halinde yeni şirketin eski şirkete halef olacağını belirten TK. md. 151, borcu ödeyen aval verenin poliçeden doğan hakları iktisap edeceğine ilişkin TK. md. 614, taşıma akdinin kurulmasına komisyonculuk eden kimsenin taşıyıcının ücretini ödemesi halinde onun haklarına halef olacağını belirten TK. md. 813, sigortalının zararını ödeyen sigortacının, onun haklarına halef olacağını belirten, mal sigortalarıyla ilgili TK. md. 1301 ve deniz sigortalarıyla ilgili TK. md. 1361.

Halefiyet konusunda kanunlarımızda yer alan bu özel hükümlerde boşluk bulunan hallerde, genel bir hüküm niteliğini taşıyan

⁵ Tekinay, Borçlar Hukuku, sh. 170; Halefiyet alacağın temlikinden de farklıdır. Alacağın temliki yazılı şekle tabidir, halefiyette ise böyle bir şekil aranmaz. Alacağın temliki karşılıklı irade beyanına ihtiyaç gösterir, halefiyette ise buna ihtiyaç yoktur. Bir ivaz karşılığı yapılan alacağın temlikinde, temlik eden temlik anında bu alacağın mevcudiyetinden zamindir, halef olan kimse lehine böyle bir hükmün tatbiki imkanı olmamalıdır (Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 229).

BK. nun 109. maddesinin uygulanması mümkündür. Yalnız sözü geçen maddenin ikinci bendindeki ihbar mükellefiyeti, bu özel halefiyet hallerinde uygulanma alanına sahip değildir⁶.

Bizim inceleme konumuzu bu saydığımız halefiyet hallerinden, sadece sigorta hukuku sahasındaki halefiyet hali teşkil etmektedir. Gerek mal, gerekse deniz sigortalarında, sigortacının zarar gören kimsenin zararını ödedikten sonra, onun haklarına halef olarak zararın failine rücu etmesi, eksik teselsül halinde zararı ödeyenin alacaklının haklarına halef olmayacağına ilişkin prensibin bir istisnasını teşkil eder⁷. Kanunda açıklık olmadıkça, rücu hakkını kullanan kimsenin alacaklının haklarına halef olmayacağı esastır⁸. Burada mal ve deniz sigortalarında ise, sigortacının halefiyet hakkı kanunda açıkça öngörülmüş bulunmaktadır.

II. BÖLÜM

ÖZEL SİGORTALARDA HALEFİYET VE RÜCU

Sigortalı bir kimsenin karşısında, doğan zarardan dolayı sorumlu olan birden fazla kimse var ve sigortalının zararı henüz sigortacı tarafından tazmin edilmemişse, akla muhtelif ihtimaller gelebilir. Acaba sigortalı kimse zarara sebep olana karşı tazminat talep etme hakkını muhafaza edip, aralarındaki akde dayanarak sigortacıya müracaat ederek, zararını tazmin ettirebilir mi? Sigortacı, sigortalının zararını tazmin ettikten sonra, zarara sebep olan kimse hem sigortacının rücu yoluyla vaki olan, hem de zarar gören kimsenin taleplerine maruz kalabilir mi? Yoksa sigortacı tarafından yapılan ödeme dolayısıyla, zarar görenin artık bir zararının söz konusu olmadığını, sigortacının ise, kendisine düşen akdî mükellefiyetini yerine getirdiğini, bu nedenle bir zararının söz konusu olmadığını kabul ederek, faile karşı olan taleplerini reddetmek mi gerekecektir? Bu ve benzeri sorular çeşitli tartışmaların kaynağı olmuş ve hukuk sistemlerinin bu konudaki tanzim tarzları farklı olmuştur. Bu nedenle önce bu konudaki tartışmaları ve bu konuya ilişkin görüşleri gözden geçirmek gerekir.

⁶ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 229.

⁷ Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, sh. 384.

⁸ Atabek Halefiyet ve Rücu, sh. 295.

§ 1. SİGORTACININ HALEFİYETİ VE RÜCU İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR.

Mal sigortalarında sigortacının sigortalının uğradığı zararı karşıladıktan sonra, onun haklarına halef olarak faile rücu edip etmemesi konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür¹.

I. Sigortacının rücu hakkını reddeden görüş.

Sigortacının sigortalının haklarına halef olarak zararın failine rücu etmesini reddeden görüş taraftarları şu gerekçelere dayanırlar.

1. Sigorta akdi taraflar arasında hüküm ifade eder, üçüncü kişilere etkili değildir. Sigortacı sigortalının zararını ödemekle kendisine düşen akdi bir borcunu ifa etmiş olur. Bu nedenle, bu borcunu başkasına yükleyemez^{1a}. Sigortacının ödediği zarar sigortalıdan aldığı primlerin karşılığını teşkil eder².

2. Sigortacı sigortalının zararını ödemekle bir zarara uğramış olmaz. Zira o sigorta akdini yaparken muayyen istatistiklere dayanarak primi tâyin eder. Eğer iyi bir hesaplama yapmış ve gerekli tedbirleri almış ise, sigortalının zararını ödemekle zarara uğraması bir yana, kâr da elde edebilir³.

3. Sigorta akdi bahtî bir akittir, rizikonun ne zaman ve nasıl gerçekleşeceği bilinmez. Eğer sigortacıya üçüncü kişiye rücu yoluyla ödediği meblağı isteme hakkı tanınırsa, sigorta akdi bahtî bir akit olmaktan çıkar; bu durumda ise sigorta akdinin ivazları arasında dengesizlik doğar ve sigortacı bir elden sigortalıya verdiğini diğer elden üçüncü kişiden almış olur⁴.

4. Sigortacı sigortalının zararını ödemekle bir zarara uğramış olmaz. Zira sigortacı sigorta akdini yapmakla rizikonun gerçekleşmesi ihtimalini göze almıştır. Bu nedenle, rizikonun gerçekleşmesi onun için gerçek anlamda bir zarar teşkil etmez⁵.

¹ Mal sigortaları ile ilgili olan bu tartışmalar can sigortalarında söz konusu değildir. Can sigortalarında halefiyet hakkının reddi konusunda görüş birliği vardır.

^{1a} Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 233.

² Poroy, Reha. : Sigortacının Zararın Failine Rücu. İHFM. 1953, S. 3-4, sh. 1023.

³ Tandoğan, Halûk. : 3. Şahsın Zararının Tazmini, sh. 58.

⁴ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 233.

⁵ Tandoğan, 3. Şahsın Zararının Tazmini, sh. 58.

II. Sigortacının rücu hakkını kabul eden görüş.

Sigortacının sigortalının haklarına halef olarak zararın failine rücu edebileceğini savunan ikinci görüş tarzı şu şekilde özetlenebilir.

1. Sigorta primi hesaplanırken, sigortacının halefiyet hakkına sahip olduğu noktadan hareket edilerek primler o oranda düşük tespit edilmiştir. Bu nedenle, halefiyetin mevcut olmadığı can sigortalarında, primler hesaplanırken herhangi bir indirim düşünülmemiştir. Sigortacı primi daha az tesbit ettiğine göre, mal sigortalarında sigortacıya zararın failine rücu hakkı tanınmalıdır⁶.

2. Sigortacıya halefiyet hakkı tanınmayacak olursa, bundan zarar faili faydalanmış olacaktır. Zira sigortalı zararını sigortacıdan karşıladıktan sonra, artık zarar failine rücu edemez; zira bu takdirde zararın faili onun zararının sigortacı tarafından karşılandığını, bu nedenle artık zararının söz konusu olmadığını ileri sürebilecektir. Sigortacı ise, rücu hakkı olmadığı için faili sorumlu tutamayacak, netice olarak bundan zararın faili istifade etmiş olacaktır⁷. Halbuki böyle bir netice, üçüncü kişilerin tedbirsiz ve ihmalkar davranışlarını bir çeşit mükafatlandırma sonucunu doğurur.

3. Sigortalı kişi de rizikonun doğmasından faydalanmamalıdır. O, zararın doğmasını arzu etmemeli ve hasarın doğmasına yardımcı olmamalıdır⁸. Şayet rücu prensibine yer verilmemiş olsaydı, sigortalı kendisine hiçbir mükellefiyet yüklenemeyeceğini umduğu zararın doğmasını arzu edecektir. Hayat sigortalarında ise, sigortalı rizikonun doğmasını arzulanamaz; zira hayat ve beden bütünlüğü para ile ölçülemez. Bu nedenle, can sigortalarında rücu prensibi ne yer verilmemiştir⁹.

4. Halefiyet ve rücu prensibinin tanınmış olması, sigorta akdinin bahtî bir akit olma vasfını değiştirmez. Sigortacı bazen rizikonun doğma ihtimalini hesap eder, bazen de rizikonun doğuş tarihinin bilinmemesi üzerine kendisini ayarlar. Sigortacı, primleri sigortalılara ödeyeceği tazminatı dikkat nazarına alarak tesbit eder, ayrıca halefiyet yolu ile elde edeceği meblağı, istatistik cetvellerine ithal edip, hasar ile prim arasındaki oranı bulur. Bu nedenle, sigor-

⁶ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 233.

⁷ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 234.

⁸ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 233.

⁹ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 233.

tacının rücu hakkı, tazminatın bir elden verilip, diğer elden geri alınması sonucunu doğurmaz.

5. Sigortacının sigortalının zararını ödemekle akitten doğan borcunu ifa ettiği, bu nedenle gerçek bir zararının söz konusu olmayacağı ileri sürülemez. Zira burada sigortacının taraf olmadığı akit dışı veya akdi bir münasebete binaen, bir tazminat talebi ileri sürmesi söz konusudur.

Ş 2. YABANCI HUKUK SİSTEMLERİNDE SİGORTACININ HALEFİYET VE RÜCU HAKKI.

Sigortacının sigortalıya halef olarak, zararın failine rücu edip edemeyeceği hususunda ileri sürülen değişik görüş ve düşünceler, çeşitli hukuk sistemlerinde bu konunun tanzim edilmesinde farklı esaslardan hareket edilmesine yol açmıştır. Çoğu hukuk sistemlerinde¹⁰, mal sigortalarında belirli şartlar altında rücu prensibine yer verilip, can sigortalarında bu hakkın reddedilmesi görüşü ağır basmış ve mal sigortalarında sigortalının, aynı zarar için hem sigortacıya hem de faile rücu etmesini önlemek gayesiyle, ancak sigortacıdan tahsil edemediği zararı failden talep edebilmesi yolu açık tutulmuştur.

I. Alman hukukunda.

Sigorta Mukavelesi Hakkındaki 30 Mayıs 1908 tarihli Kanununun (*Versicherungsvertragsgesetz*) 67. maddesinin ilk cümlesi, zarar sigortaları (mal sigortaları) ile ilgili olarak şu hükmü ihtiva etmektedir. «Sigortalının bir üçüncü şahsa karşı zararın tazminine ilişkin bir talep hakkı mevcut ise, sigortacı sigortalının zararını tazmin ettiği oranda bu talep hakkı ona intikal eder». Aynı esas, deniz sigortaları ile ilgili olarak Alman Ticaret Kanununun (FGB) 804 ve 822. maddeleriyle, Deniz Sigortası Genel Şartlarının 45. maddesinde tekrar edilmiştir. Bu hükümler, şahıs sigortalarının aksine mal sigortalarında sigortalının zenginleşmesi yasağını ihtiva etmektedir. Bu sayede, zarar görenin zarar verici fiilden dolayı önceki hale nazaran ekonomik bakımdan daha iyi bir durum kazanması önlenmiş olmaktadır¹¹.

¹⁰ Bu hukuk sistemlerine Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuk sistemlerini örnek olarak gösterebiliriz.

¹¹ Karrer, Robert.: Der Regress des Versicherers gegen Dritthaftpflichtige, Zürich 1965, sh. 58.

Alman VVG. md. 67 sayesinde, zarar gören sigortalının üçüncü kişilere karşı talepleri, ödeme yaptığı oranda sigortacıya intikal etmektedir. Kanun burada rücu hakkı (*Regressrecht*) bakımından zarara yol açan fiile göre herhangi bir ayırım yapmamıştır. Kanun «zararın tazmini hakkındaki iddialar» şeklinde bir ifade kullanmakla, sigortacıya zarar veren fiilin çeşidine bakılmaksızın, herhalükarda bir rücu hakkı tanımaktadır. O halde zararın haksız fiil, kanun veya akitten doğması bakımından bir ayırım yapılmaksızın, sigortalının zararını karşılayan sigortacı rücu hakkına haiz olacaktır¹². Burada daha önce açıklamış olduğumuz BK. muzun 51. maddesindeki rücu sırasından bir sapma görülmektedir. Zira burada, sigortacı akitten dolayı sorumlu olmasına rağmen, kanunen sorumlu olan kusursuz sorumlu kişiye karşı da rücu hakkını kullanabilmektedir¹³.

VVG. md. 67'nin, sigortacının rücuuna ilişkin hükmü amir bir hükümdür. Bu nedenle, sigortacıya tanınmış olan rücu hakkı, temlik yoluyla dahi başkasına devredilemez. Bundan başka, sigortacının halefiyet hakkı, kanundan doğan bir halefiyettir. Bu nedenle, bu hak, sigortalının bir irade beyanına ihtiyaç olmaksızın, kendiliğinden doğmaktadır¹⁴.

Mal sigortalarında sigortacıya tanınmış olan halefiyet ve rücu hakkı, bazı hallerde reddedilmektedir. VVG'nin 67. maddesine göre, zarar faili sigortalının eşi, çocukları, pek yakın akrabalarından birisi, aynı evde oturan işçisi, memuru veya müstahdemi ise ve zarar bu kimselerin kasıt veya ağır kusuruna dayanmıyorsa, sigortacı bu kimselere karşı rücu hakkına haiz değildir. Kanun bu gibi hallerde de rücu hakkına yer verilecek olursa, sigortalının neticede zarara yine kendisinin katlanacağını düşünmüştür. Sigortalı, sigorta akdini yapmasaydı, zararın faili olan kimseler aleyhine, büyük ihtimalle dâva ikame etmeyecekti; sigortalının ikame etmeyeceği bir dâvayı sigortacı da tahrik edememelidir¹⁵.

Alman hukukunda, mal sigortalarında sigortacının rücu hakkına yer verilmesine karşılık, can sigortalarında bu hak reddedilmektedir¹⁶. Bu nedenle, bir can sigortasında sigortalı olan kimse, gerek

¹² Karrer, sh. 59.

¹³ Tandoğan, 3. Şahsın Zararının Tazmini, sh. 62.

¹⁴ Karrer, sh. 63.

¹⁵ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 237.

¹⁶ Karrer, sh. 55; Schmitt, Erich : Das Regressrecht des Versicherers, Diss., Zürich 1941, sh. 18; Koenig, Willy.; Schweizerisches Privatversicherungsrecht, Bern 1960, sh. 326, not 1.

sigortacıya, gerek zararın failine aynı zarar için talepte bulunabilecektir. Bir meblağ sigortası olarak can sigortasında, sigortacının zararı ödemesi sigorta akdinden ileri gelip, üçüncü kişinin sorumluluğuna yol açan olaydan müstakildir¹⁷. Fakat can sigortalarında sigortacının halefiyet hakkının mevcut olmayacağına ilişkin hüküm, amir bir hüküm olmayıp, taraflar aksini kararlaştırabilirler¹⁸.

II. Fransız hukukunda.

13 Temmuz 1930 tarihli Fransız Sigorta Akdi Hakkındaki Kanunun (*loi sur le contrat d'assurance*) 36. maddesi mal sigortalarında açıkca sigortacının rücu hakkına yer vermektedir. Böylece, sözü geçen madde, zarara uğrayan sigortalı kimsenin haklarının yarışması ve birikimini red etmektedir. Fransız doktrininde hakim kanaat, sigortacının rücu hakkının kabulü yönünde olmasına rağmen, yazarların büyük kısmı¹⁹, 36. maddedeki sigortacının üçüncü kişilere karşı olan talep hakkının temlik yoluyla devredilebileceğini savunmaktadırlar.

Fransız hukukunda da Alman hukukunda olduğu gibi, 36. maddenin sarahati karşısında, sigortacının rücu hakkı, haksız fiil, akit veya kanundan doğabilir²⁰. Bundan başka, 36. madde, mal sigortalarındaki halefiyet prensibini, zararın failinin, sigortalının belirli yakınları olması ve fiilin failin kasıt veya ağır kusuruna dayanmaması şartıyla reddetmektedir.

Fransız hukukunda da Sigorta Mukavelesi Hakkındaki Kanunun 55. maddesi, can sigortalarında sigortacının rücu hakkını red etmektedir. Zarara uğrayan sigortalı, can sigortalarında, sigortacı ve fail karşısında birbirinden bağımsız ve ayrı ayrı talep haklarına sahiptir. Fail, sigortalıya ödemede bulunduktan sonra, ayrıca sigortacının ödemiş olduğu meblağ için de tazminata mahkûm edilemez. Aksi halde, fail aynı zarar için iki defa ödeme zorunda bırakılmış olurdu²¹.

III. İsviçre hukukunda.

Alman ve Fransız hukuklarında olduğu gibi, İsviçre hukukunda da sigortacının ödediği zarar oranında sigortalının haklarına ha-

¹⁷ Karrer, sh. 56.

¹⁸ Koenig, SPVR, sh. 326, not. 1.

¹⁹ Karrer, sh. 45; not 13'de zikredilen yazarlar.

²⁰ Karrer, sh. 47.

²¹ Karrer, sh. 44.

lef olarak zararın failine rücu prensibine yer verilmiştir. Bu prensibin şartları ve kapsamı İsviçre Sigorta Mukavelesi Hakkındaki Kanunun (VVG) 72. maddesinde hükme bağlanmış bulunmaktadır. Ancak, bu maddede Alman ve Fransız hukuk sistemlerinden farklı olarak, rücu hakkı yalnız haksız fiil haline hasredilmiş bulunmaktadır²². Böylece İBK. nun 51. maddesi ile VVG'nin 72. maddesi arasında rücu ilişkisi bakımından bir ahenk vardır. Sigortacı yalnız haksız fiil failine rücu edebilecek, akitten veya kanundan dolayı sorumlu olanlara karşı bir talepte bulunamayacaktır. Şayet zararı kanunen sorumlu olan bir kimse ödemişse, bu kimse dahi, gerek sigortacıya, gerekse haksız fiil failine, ödediği zararı tazmin ettirebilecektir.

İsviçre'de VVG'nin 72. maddesi de önceleri Alman VVG. md. 67'nin yürürlükteki hükmüne benzer bir hüküm ihtiva etmekteydi²³. Fakat sonradan rücu hakkının sadece haksız fiil halinde tanınması görüşü ağır basmış ve bu görüş kanunlaşmıştır. Böylece, sigortacı 72. maddeye göre, ancak bir haksız fiilin mevcudiyeti halinde ve bunu ispat ederek faile rücu edebilecektir²⁴. Hakların bu şekilde sigortacıya intikali, özel olarak borcun nakli veya alacağın temliki muamelelerini gerektirmeksizin kanundan dolayı doğmaktadır²⁵.

İsviçre hukukunda da, mal sigortalarında sigortacının rücu hakkı bazı hallerde red edilmektedir. VVG. md. 72 f. III'e göre, birinci fıkra hükmü, zarar, sigortalının aile birliği içinde yaşayan veya fiillerinden dolayı sorumlu olduğu bir kimse tarafından ve hafif ihmâl sonucu doğmuşsa uygulama alanına sahip değildir. Aile birliği içinde yaşayanlar kavramına, sigortalının karısı, çocukları, torunları, ebeveynleri, kardeşleri girebilir. Bu kimselerin sigortalıyla yer itibarıyla aynı çatı altında yaşamaları gerekir. Bunun dışında, zararın aile içinde veya dışında doğması önem taşımaz²⁶. İkinci grupta yer alan kimseler sigortalının yardımcılarıdır. Buraya sigortalı kişinin fiillerinden dolayı sorumlu olduğu kimseler girer. Ancak tekrar edelim ki, sigortalının gerek aile birliği içinde yaşayan yakınları, gerekse yardımcıları, zarara kasıt veya ağır kusurları ile sebep olmuşlarsa, VVG. md. 72, f. III'deki istisna uygulanmayıp, sigortacının rücu hakkı söz konusu olmaktadır²⁷.

²² Schmitt, sh. 19.

²³ Schmitt, sh. 19.

²⁴ Dürr, sh. 265.

²⁵ Koenig, Willy. : Droit des Assurances, Zürich 1942, sh. 96.

²⁶ Schmitt, sh. 37.

²⁷ Koenig, SPVR. sh. 239.

Sigortacının haksız fiil failine rücu etmesi ile ilgili hüküm, amir bir hüküm olup, taraflar akitte aksini kararlaştıramazlar.

İsviçre hukukunda da can sigortalarının farklı mahiyet taşıması karşısında, kanun koyucu VVG. md. 96'da, mal sigortalarından farklı olarak, sigortacının rücu hakkını reddetmektedir. Buna göre, zarar gören sigortalının, sigortacıdan tazminat alması, zarar failinden ayrıca tazminat talep etme hakkını kaldırmaz²⁸. VVG. md. 96'daki hüküm de, aynı kanunun 98. maddesi karşısında amir bir hüküm olup, taraflar bu hükmün aksine anlaşma yapamazlar²⁹. Alacağın temlik yoluyla da bu amir hüküm çiğnemez³⁰.

Ş 3. TÜRK HUKUKUNDA SİGORTACININ HALEFİYET VE RÜCU HAKKI.

Hukukumuzda sigortacının sigortalının zararını karşıladıktan sonra, onun haklarına halef olarak zararın failine rücu etmesi hususunda, yukarıda incelemiş olduğumuz, yabancı hukuk sistemlerindeki tanzim tarzına paralel bir gelişme görülmüştür.

Mal sigortaları ile ilgili olarak eski TK. muzun 965. maddesinde yer alan sigortacının halefiyet hakkı, bugünkü TK. muzun 1301. maddesinde tanzim edilmiş bulunmaktadır. Deniz sigortası ile ilgili olarak, Alman Ticaret Kanunundan alınmış olan TK. muzun 1361. maddesi de, halefiyet kenar başlığı altında aynı konuyu tanzim etmektedir.

Can sigortaları ile ilgili hukukumuzdaki tanzim tarzı da yabancı hukuk sistemlerindeki tanzim tarzının aynısıdır. TK. muz hayat sigortaları ile ilgili olarak bu konuya hiç temas etmemesine rağmen, kaza sigortalarıyla ilgili TK. muzun 1338. maddesi, sigortacının halefiyet ve rücu hakkına yer vermeyen bir hükmü ihtiva etmektedir.

Şimdi her sigorta çeşidine göre halefiyet ve rücu sorununu incelemeye geçebiliriz.

I. Mal sigortalarında halefiyet ve rücu.

Can sigortalarının aksine mal sigortalarında sigortalının zenginleştirilmesi yasağı söz konusudur. Bir mal sigortasında sigorta-

²⁸ Karrer, sh. 23; Koenig, Droit des Assurances, sh. 97.

²⁹ Koenig, SPVR, sh. 325; BG IV 280 (Dürr, sh. 315); Karrer, sh. 23.

³⁰ Karrer, sh. 23.

lı, hiçbir zaman zarar verici olaydan öncekine nazaran daha elverişli bir durum kazanamaz³¹. Bu düşünce tarzı mal sigortalarında sigortacıya, ödediği zarar oranında zararın failine rücu hakkının tanınmasına yol açmıştır.

TK. muzun 1301. maddesinde, sigortacının sigortalının haklarına halef olarak zararın failine rücu etmesi hakkı, borçlar hukukumuz sahasında hakim olan bir başka prensibin istisnasını teşkil etmektedir. Borçlar hukukunda, bir fiilden ancak doğrudan doğruya zarar gören kimse tazminat talep etme hakkına haizdir. Burada ise, zarar gören sigortalı ile, zarar faili arasındaki münasebete, tamamen yabancı durumda olan sigortacı, dolaylı şekilde zarara uğramasına rağmen, faile karşı tazminat talebinde bulunabilmektedir.

A. Sigortacının hakkının hukukî mahiyeti.

TK. muzun 1301. maddesi, halefiyet kenar başlığıyla birinci fıkrasında şu hükmü ihtiva etmektedir : «Sigortacı sigorta bedelini ödedikten sonra hukuken sigorta ettiren kimse yerine geçer. Sigorta ettiren kimsenin vâki zarardan dolayı üçüncü şahıslara karşı dâva hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel nisbetinde sigortacıya intikal eder». Bu hüküm, eski 865 sayılı Ticaret Kanununun 965. maddesinden sadece ifade değişikliği bakımından ayrılır. Yoksa her iki hüküm arasında, tâyin ettikleri müessesenin muhtevası bakımından herhangi bir fark yoktur.

Önce, burada tanzim edilen müessesenin hukukî mahiyetini tâyin etmek gerekir. Doktrinde³² ve bazı Yargıtay kararlarında³³ da ifade edildiği gibi, burada sigortacının basit bir rücu hakkı değil bir halefiyet hakkı söz konusudur. Yargıtayın bu konuya ilişkin son 17.1.1972 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararında bu görüş şu şekilde izah edilmektedir³⁴. «... bu madde (halefiyet) kenar başlığını taşımakta ve aynı kanunun 1474 üncü maddesinde «kenar başlıklarının kanun metnine dahil olduğu» ifade edilmiş bulunmaktadır. Bu

³¹ Karrer, sh. 58.

³² Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 239 vd; Karayalçın, Yaşar. : Mesuliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960. sh. 64; Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 212; Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, sh. 384.

³³ Y. İçt. Bir. Kar. 22.3.1944, E. 37, K. 9, RG. 3.7.1944, S. 5746; TD. 17.11.1951, E. 5420, K. 5685, İçt. Kül. 1952, C. I, no. 405 sh. 257; TD. 2.6.1969, E. 68-309, K. 6/2806, İçt. Kül. 1970, C. II, sh. 156; TD. 30.5.1969, E. 69-480, K. 69-2750, İçt. Kül. 1970, C. I, no. 309, sh. 224; TD. 16.1.1969, K. 69-151, E. 67-2991, SİD. 1969, no. 256, sh. 972.

³⁴ Y. İçt. Bir. Kar. 17.1.1972, E. 1970-2, K. 1972-1, RKD. 1972, S. 3, sh. 13.

yönün gözönünde tutulması, hukuken zorunlu olduğu gibi, esasen 1301 inci maddenin metninde de sigortacının «hukuken sigorta ettiren kimse yerine geçeceği» belirtilmiş ve bu hüküm ile halefiyet tanzim edilmiştir».

Sigortacının buradaki halefiyet hakkı şahsî ve cüz'î bir halefiyettir. Zira sigortacı sigortalının yerine geçmekte ve rücu yoluyla ancak ödediği bedelle sınırlı olarak bu hakkını kullanabilmektedir.

TK. muzun 1301. maddesi hükmünün amir bir hüküm olup olmadığını tayin etmek gerekir. Acaba taraflar bu hükmün aksine bir sözleşme yapabilirler mi? Örneğin, sigortalı kişi nakliyeciyile yaptığı bir sözleşmede, ona bir ibraname vererek, malın hasara uğraması halinde herhangi bir tazminat talebinde bulunmayacağını taahhüt edebilir mi? Bu hususu TK. muzun 1264 üncü maddesi tayin etmektedir. Bu maddenin 3. fıkrasına göre, «...1301 inci madde ile 1312 nci maddenin 2 nci fıkrası... hükümlerine aykırı olan mukavele şartları hükümsüzdür». Hükmün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, burada kullanılan ifade tarzı pek sarîh değildir. Acaba 1264 üncü maddenin 3 fıkrası ile sadece 1301. maddenin 2. fıkrası mı amir bir hüküm sayılmaktadır? Yoksa 2. fıkraya ibaresi sadece 1312. maddeye ilişkin olup, 1301. maddenin tamamı mı amir bir hüküm haline getirilmiştir? Eğer birinci soruya müsbet cevap verilecek olursa, 1301. maddenin 1. fıkrası amir bir hüküm sayılmayacak ve sigortalı kişi sigortacının halefiyet hakkına aykırı sözleşmeler yapabilecektir.

Doktrinde hâkim olan görüş³⁵ 1264. maddenin 3. fıkrasındaki atfın, 1301. maddenin yalnız 2. fıkrasına değil maddenin tamamına ait olduğu yönündedir. Bu nedenle, taraflar sözleşme ile sigortacının halefiyet hakkını kısıtlayan veya ortadan kaldıran bir anlaşma yoluna gidemezler. Bundan başka, sigorta bedelinin ödenmesinden önce, sigortacının sigortalının haklarına halef olacağı veya zararın kısmen ödenmesine rağmen tamamı için halefiyet hakkı kabul edilemez. Buna karşılık, Yargıtay bir kararında³⁶ tamamen aksi bir görüşten hareketle, sigortalının önceden nakliyeciyile yaptığı bir sözleşmede, malın hasara uğraması halinde tazminat talep etmeyeceğine ilişkin taahhüdü muteber kabul ederek, bu anlaşmaya binaen sigortacının halefiyet hakkını reddetmiştir.

³⁵ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 240; Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 215; Karayalçın, İşletme Kazaları, sh. 64, not. 14.

³⁶ TD. 16.5.1963, E. 66-5519, K. 63-2180, Bozer, Sigortacının Rücu Hakkı, Ba-tider, 1964, C. II, S. 3, sh. 477-480.

Sigortacının halefiyet hakkının doğumu için gerekli şartların incelenmesine geçmeden önce, TK. muzun 1301 inci maddesindeki bir terim karışıklığına da temas etmek istiyoruz. Maddede, sigorta şirketinin sigorta ettirene halef olduğu ifade edilmektedir. Halbuki sigortacıdan tazminat talep etme hakkı, her zaman sigorta ettirene ait olmayabilir. Sigorta ettiren yerine sigortalı da bazen sigortacıdan tazminat talep etme hakkına haiz olabilir. Bu son ihtimalde ise, sigortacı sigorta ettirene değil, sigortalıya halef olmaktadır. Bu nedenle, maddede sigorta ettirene halef olur yerine, sigortalıya halef olur şeklinde bir ifade tarzı kullanılması daha isabetli olurdu³⁷.

B. Halefiyetin şartları.

Sigortacının sigortalıya halef olarak, sorumlu kişiye rücu edebilmesi için gerekli olan şartları şu şekilde tesbit etmek mümkündür :

1. Üçüncü kişinin sorumluluğunu gerektiren bir halin varlığı.

Burada üçüncü kişi tabirine kimlerin girdiğini ve bu kişilerin sorumluluğunu gerektiren halleri ayrı ayrı incelemek gerekir.

a. Üçüncü kişi tabirine kimler girer?

Üçüncü kişi tabiri ile kastedilen, sigortacı ile sigortalı dışında kalan ve aradaki sigorta akdine yabancı kimselerdir. Böylece üçüncü kişi tabiri, sigorta akdinin tarafları dışında kalan herkesi içine almaktadır. Hatta sigortalı sigorta ettirenden farklı bir kimse ise, sigorta ettiren dahi bu tabirin içine girer. Kanunun bu husustaki ifade tarzı mutlak olup, rücu hakkı bakımından herhangi bir sınırlamaya ve istisnaya yer vermemektedir. Buna göre, buraya bir haksız fiil faili olduğu kadar, kusursuz şekilde sorumlu olanlar veya akitten dolayı sorumlu olan kimseler de dahildir. Bundan başka, üçüncü kişi tabirinin kapsamı tayin edilirken, bu kişilerin sigortalının oğlu, babası, kardeşi, veya torunları olsa dahi, sigortacı bunlara rücu edebilecektir. Halbuki daha önce de izah etmiş olduğumuz gibi, Alman, Fransız ve İsviçre hukuk sistemlerinde, sigortalının belirli derecedeki yakınları, bazı şartlar altında sigortacının rücu davasına engel olmaktadır. Buna göre, zarar faili, sigortalının eşi,

³⁷ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 240.

çocukları, torunları, ebeveynleri veya aynı evde oturan işçi, memur ve müstahdemi ise ve bu zarar bunların kasıt veya ağır kusurlarına dayanmıyorsa, sigortacının sigortalının haklarına halef olarak zararın failine rücu etmesi mümkün olmamaktadır. Aynı tanzim tarzı İtalyan (Medenî Kanun md. 1916) ve Çekoslovakya (Medenî Kanun md. 62, 121) hukuk sistemleri tarafından da kabul edilmiştir³⁸.

Bizde TK. muz, yukarıda izah etmiş olduğumuz sigortacının rücu hakkına ilişkin istisnaya yer vermemiştir. *Bozer*³⁹ aynı esasın bizim hukuk sistemimizde de benimsenmesini temenni etmekte ve bazı şartlar altında sigortacının rücuuna yer vermeyen poliçe hükümünün muteber sayılmasını önermektedir. Yazar, bu sayede hem tazminat prensibi ihlal edilmemiş ve hem de sigortacı kendi zararına kendisi katlanmamış olur, demektir. Aynı görüş tarzı *Atabek* tarafından da⁴⁰ savunulmaktadır.

Kanaatimizce 1301 inci maddenin amir bir hükmü ihtiva ettiği karşısında sigortacının rücu hakkının reddeden böyle bir istisnaya yer vermek mümkün değildir. Böyle bir istisnaya yer verilmek isteniyorsa, kanunda açıkça bir hüküm vazetmek yolu tercih edilmelidir.

Sigortalı karşısında müteselsil sorumlu durumda olan müteaddit kişiler varsa, sigortacı bunlardan dilediğine başvurmakta serbesttir. Örneğin, bir trafik kazası söz konusu ise, 232 sayılı kanunla değişik 6085 sayılı «Karayolları Trafik Kanunu»nun 55 inci maddesinin ilk fıkrası gereğince araç sahibi, BK. nun 41 inci maddesi gereğince şoför, BK. nun 55 inci maddesi gereğince şoförü istihdam eden kimseler, sigortalı karşısında olduğu gibi, sigortacı karşısında da müteselsilen sorumlu durumdadırlar.

b. Sorumluluğu gerektiren haller.

TK. muz, 1301. maddesinde, sorumluluk halleri bakımından herhangi bir ayırım yapmadan, mutlak bir ifade kullanmıştır. Maddede kullanılan «...vaki zarardan dolayı üçüncü şahıslara karşı dava hakkı... sigortacıya intikal eder» şeklindeki ifade karşısında, zarara yol açan fiil, ister haksız fiilden, ister akitten, isterse kusursuz sorumluluk hallerinden doğsun, sigortacı sorumlu kişiye karşı rücu hakkını kullanabilmektedir. Buna karşılık İsviçre Sigorta Mu-

³⁸ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 237.

³⁹ Sigorta Hukuku, sh. 215.

⁴⁰ Sigorta Hukuku, İstanbul 1950, sh. 183.

kavelesi Hakkındaki Kanunun 72. maddesi, sigortacının rücuunu yalnız haksız fiil haline hasretmiş bulunmaktadır⁴¹. İsviçre'deki bu karışık sisteme nazaran Alman ve Türk hukuk sistemlerinin tanzim tarzı daha uygundur⁴².

Sorumluluğu gerektiren hallerden haksız fiil hali bir özellik göstermez. Bir haksız fiilin varlığı için aranan şartların tamamı burada da aranacaktır. Haksız fiilin varlığını ispat etmek sigortacıya düşer⁴³.

Sigortacının akde dayanarak rücu etmesinde, sigortalının daha önceden akde girdiği ve bu akde aykırı hareketi ile zarara yol açan bir kimsenin sorumluluğu söz konusudur. Örneğin, sigortalanmış bir vapur kiraya verilmiş ve vapur, kiracının kusurlu bir hareketi sonucu batmış ise, sigortacı armatöre ödediği bedeli, sigorta ettiren ile aralarındaki kira akdine aykırı hareket eden kiracıdan talep edebilir⁴⁴.

Sigortacının halefiyet hakkına dayanarak sorumlu kişiye rücu edebileceği bir diğer hal, akit dışı kusursuz sorumluluk halleridir. TK. muz bu konuda takyidi bir hüküm ihtiva etmediğinden, sorumluluğu akde dayanan sigortacı, sigortalıya ödediği meblağ için, kanunen sorumlu olan kusursuz sorumlu kişilere (istihdam eden, hayvan sahibi, bina sahibi, ev reisi gibi) rücu edebilecektir. Örneğin, bir trafik kazasında zarar gören sigortalıya bir ödemede bulunan sigortacı, kazayı yapan şoförün patronuna BK. nun 55. maddesine göre rücu edebilir.

Burada önemli bir sorunun aydınlatılması gerekir. Daha önce de açıklamış olduğumuz gibi, muhtelif sebeplerle sorumlu olan birden fazla kişi arasındaki rücu ilişkisi bakımından, haksız fiil-akit-kanun sırası takip edilecektir. Halbuki TK. muzun 1301. maddesi karşısında, sigortacı kusursuz şekilde sorumlu olan kimselelere de rücu edebilmektedir. Böyle bir durumda ise, BK. muzun 51. maddesindeki rücu sırası bozulmakta, akitten dolayı sorumlu olan kimse, kusursuz sorumlu olan kimseye rücu edebilmektedir. İsviçre'de sigortacının sadece haksız fiil failine rücu edebileceği

⁴¹ İsviçre'de sigortacının akitten dolayı sorumlu olanlara karşı BK. nun 51. maddesinin kıyasen uygulanması suretiyle rücu edip edemeyeceği hususu yazarlar arasında tartışmalıdır (Tandoğan, 3. Şahsın Zararının Tazmini, sh. 60; Koenig, SPVR. sh. 239).

⁴² Tandoğan, 3. Şahsın Zararının Tazmini, sh. 62.

⁴³ Dürr, sh. 265.

⁴⁴ YHGK. 19.7.1967, E. 966 - T - 807, K. 341, İKİD. 1968, S. 8, sh. 6057.

kabul edildiğinden, İBK. nun 51. maddesi ile, VVG. nin 72. maddesi arasında bu konuda bir ahenk vardır. İsviçre'de BK. md. 51 deki haksız fiil-akit-kanun sırası, özellikle kusursuz sorumlu olan kimsenin sigortacıya rücuunu temin maksadiyle konulmuştur. Bizde BK. md. 51 f. II ile, TK. md. 1301 ve 1361 arasındaki dengesizliği, özel-genel kanun ilişkisine göre gidermek gerekir. TK. muz, BK. na nazaran daha yeni tarihli bir kanun olup, sigortacının halefiyetini özel olarak tanzim ettiğine göre, BK. md. 51'deki sıraya rağmen, zararı ödeyen sigortacı, kusursuz sorumlu olan kimseye karşı da rücu edebilecektir⁴⁵. Zaten BK. md. 51 f. II'de tayin edilmiş olan rücu sırası, hâkimin mutlaka uyması gerekli olan bir sıra değildir. Sözü geçen hükümdeki «*kaideten*» terimi ile bu hususa işaret edilmek istenmiştir.

2. Sigortacı tarafından bir ödemenin yapılmış olması.

Sigortacı lehine halefiyet hakkının doğumu için aranan en önemli şart, onun tarafından bir ödemenin yapılmış olmasıdır. Sigortalının uğradığı zarar maddi bir zarar olabileceği gibi, bir mali mesuliyet sigortası söz konusu ise manevi de olabilir⁴⁶. Ancak mali mesuliyet sigortalarında sigortacının yaptığı ödeme, bir manevi zarar karşılığı ise, akitte kararlaştırılan miktarı aşamaz⁴⁷.

Sigortacı tarafından ödemenin yapılması anına kadar, sigortalının zararın failine veya sigortacıya başvurmak hususunda yarışan hakları söz konusudur. Bu takdirde, sigortalı sigortacıya veya faile başvurmakta tamamen serbesttir⁴⁸. Sigorta akdinin yapılmış olması, sigortalı kimsenin sigortacı tarafından yapılacak ödeme anına kadar, zararın failinden zararını talep etmesi hakkını ortadan kaldırmaz. Zira burada farklı hukukî ilişkilere dayanan iddialar söz konusudur⁴⁹. Fakat mal sigortalarında sigortalı hiçbir zaman, aynı zararı sigortacı karşıladıktan sonra üçüncü kişiyi de dâva edemez. Aksi halde, üçüncü kişi hem sigortacının rücu talebi ile, hem de sigortalının talebi ile karşı karşıya kalıp, aynı zararı iki defa ödemek durumunda bırakılırdı. Buna karşılık, sigortalı zararının tamamını sigortacıdan tahsil edemediği takdirde, kalan zararı için

⁴⁵ Tandoğan, 3. Şahsın Zararının Tazmini, sh. 62; Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 214.

⁴⁶ YTD. 18.9.1958, E. 958-2174, K. 2133, İçt. Kül. 1958, C. I-II, no. 502, sh. 346.

⁴⁷ YHGK. 1.4.1970, E. 968 - T. 17, K. 160, İçt. Kül. 1970, C. I, no. 311, sh. 226.

⁴⁸ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 249.

⁴⁹ Koenig, SPVR, sh. 237.

üçüncü kişiyi sorumlu tutabilir. Sigortacı tarafından karşılanmayan zarar talepleri sigortacıya geçmediği gibi ortadan da kalmaz⁵⁰.

Sigortacı tarafından sigortalıya ödemenin yapıldığı anda, sigortalının zararın tamamına ilişkin yarışan hakları sona erer ve yapılan ödeme oranında bütün haklar sigortacıya intikal eder. Sigortacının halefiyet hakkı ödeme anında doğar⁵¹. Sigortacının halefiyet hakkı, ancak yaptığı ödeme oranında meydana gelir⁵². Eğer ödenen miktar üzerinde bir zarar söz konusu ise, bu miktara ilişkin haklar sigortalıya ait olmakta devam eder. Sigortacı hiçbir zaman ileride yapacağı ödemeler için rizikonun gerçekleştiği anda halefiyet hakkını kazanamaz. Halefiyet hakkı ancak ödeme anında doğar.

Sigortacının yaptığı ödemenin taraflar arasındaki sigorta akdine dayanması gerekir. Taraflar arasında böyle bir ilişki olmadığı halde, sigortacı sırf müşterisine hoş görünmek ve ileride iyi ilişkilerin devamını sağlamak gayesiyle tediye bulunursa, kanundan dolayı kendiliğinden doğan bir halefiyet hakkı kazanamaz. Fakat burada alacağın temlik yoluyla veya BK. nun 109. maddesindeki şartların gerçekleşmesi halinde, genel hükümlere göre bir halefiyet hakkı tanınabilir⁵³.

Sigortacının sigorta akdi mucibince, sigortalıya zararını ödediği anda, halefiyet hakkı kanundan dolayı kendiliğinden doğar. Burada BK. nun 109. maddesinin II. bendinde olduğu gibi, borçlunun, yani zarar failinin, sigortacının alacaklıya ait haklara halef olacağını bildirmesi gerekmez. Bundan başka, bu hakkın doğumu hiçbir şekilde sigortalının (alacaklının) rıza ve beyanına bağlı değildir.

Sigortacı sigortalıya genellikle nakden bir ödemede bulunur. Sigortacı sigortalıya bir çek vermişse, karşılığın mevcudiyeti şartıyla, çekin tevdi anında halefiyet hakkı doğmuş olur. Eğer tediye yerini tutan bir senet verilmişse, senedin tarihi ödeme anı sayılır. Sigortalı ile sigortacı arasında bir cari hesap sözleşmesi mevcut ise, sigortacının borcunu hesaba kaydedip, muhatabı durumdan haberdar etmesi yetiştir. Taraflar arasında bir alacaklılık borçluluk ilişkisi varsa, takas dahi mümkündür. Bu ihtimalde, halefiyet hakkı takasın yapıldığı anda doğar.

⁵⁰ Karrer, sh. 36.

⁵¹ Karrer, sh. 63.

⁵² Y. İçt. Bir. Kar. 17.1.1972, E. 1970-2, K. 1972-1, RKD. 1972, S. 3, sh. 17.

⁵³ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 244.

Kanunda sigorta bedelinin ödenmesinden bahsedilmesine rağmen, ödemenin mutlaka nakden yapılmış olması gerekmez. Özellikle yangın sigortalarında, tamiratın yapılması dahi halefiyetin doğumunu sağlar. Burada nakden değil aynen tazmin hali söz konusudur.

3. Sigortalının dâva hakkının varlığı.

Kanunun «...üçüncü şahıslara dâva hakkı varsa bu hak tazmin ettiği bedel nisbetinde sigortacıya intikal eder» şeklindeki ifadesinden bu şart çıkarılmaktadır. Buna göre, sigortacının sigortalının haklarına halef olarak üçüncü şahsa rücu edebilmesi için, ödeme anında, sigortalının dâva hakkının muteber olarak mevcut olması gerekir⁵⁴. Sigortalının bu dâva hakkı sigortacının ödemesine yol açan rizikonun tahakkuku sebebine dayanmalıdır. Sigortalının ödemesi anına kadar, sigortalıya ait dâva hakkı, herhangi bir şekilde, örneğin, üçüncü kişi sigortalının zararını tazmin ettiğinden dolayı, sona ermişse, rücu sorumlu üçüncü kişiye başvurulamaz.

1301. maddenin amir bir hüküm olması karşısında, sigortalı tarafından sigortacının dâva hakkını ortadan kaldıran veya kısıtlayan anlaşmalar muteber sayılmamalıdır. Örneğin, bir haksız fiil söz konusu ise, sigortacının zararı tazmin etmesinden sonra, sigortalı üçüncü kişiyi ibra edemez veya ona karşı bir borcu var idiyse, bunu tazminat alacağı ile takas veya mahsup edemez.

Sigortalının dâva hakkının sebebi önemli değildir. Bu dâva hakkı, haksız bir fiile, bir kusursuz sorumluluk haline veya bir akde dayanabilir. Eğer sigortalı kişi, birden çok kişilere karşı müteselsil bir alacak hakkına haiz ise, aynı hak tediye anında, olduğu gibi sigortacıya geçer ve sigortacı bunlardan dilediğine başvurabilir.

C. Halefiyetin Hükümleri.

Sigortacının halefiyet hakkının varlığı için gerekli şartlar gerçekleştikten sonra, bundan bazı sonuçlar doğar. Bu sonuçları şu şekilde tesbit etmek mümkündür.

1. Halefiyetin sınırı.

Sigortacının halefiyet hakkına dayanan alacağının azami sınırını, taahhüt ettiği meblağ değil, sigortalıya yapmış olduğu ödeme

⁵⁴ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 244; Bozer, Sigortacının Rücu Hakkı, Baidir, 1964, C. II, S. 3, sh. 478; Schmitt, sh. 20, not, 34'deki İçt. Bir. Kar. RKD. 1972, S. 3, sh. 13.

miktarı teşkil eder. Fakat bu husus, zarar failinin de, kendisine rücu eden sigortacıya yaptığı ödemenin tamamını ödemek zorunda olması sonucunu doğurmaz. Zira halefiyete dayanan dâva sonucunda, üçüncü kişinin mahkûm edileceği tazminat miktarı, bazen sigortacının sigortalıya ödediği miktarın altında olabilir.

Sigortacı, sigortalının zararının tamamını değil bir kısmını tazmin etmişse, ancak bu kısım için onun haklarına halef olur. Sigortacı zararın sadece bir kısmını ödemesine rağmen, sigortalının üçüncü kişiye karşı olan alacağının tamamının kendisine devir ve temlikini isteyemez⁵⁵. Sigortalı kimse, sigortacı tarafından zararının sadece bir kısmı tazmin edildiğinde, kalan kısım için üçüncü kişiye karşı dâva hakkını muhafaza eder⁵⁶. Bu durum özellikle kısmî sigortalarda görülmektedir. Bu gibi hallerde, üçüncü kişi hem sigortalının, hem de sigortacının talepleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Acaba sorumlu kişi, aciz veya iflas nedeniyle sigortacı ve sigortalının zararlarının tamamını değil de ancak bir kısmını ödeyebilecek durumda ise, sorumlu kişinin ödeyebileceği bu miktarın, alacaklılar arasında bölüştürülmesi yoluna mı, yoksa bunlardan birinin diğerine nazaran imtiyazlı sayılması yoluna mı gidilecektir? Bu sorunun cevabını kanunumuzda bulmak güçtür. Halbuki Belçika ve Alman hukuklarında, kanun koyucu, sigortalının alacağının imtiyazlı bir alacak olduğunu kabul etmiştir. Bu nedenle, ancak sigortalının alacağının ödenmesinden sonra bir miktar kalırsa, sigortacıya ödeme yapılacaktır. İngiltere ve Portekiz hukuklarında ise, tahsili mümkün meblağın, sigortacı ve sigortalı arasında tak edilmesi esası hakim olmuştur⁵⁷. Bizde olduğu gibi, İsviçre ve Fransız kanun koyucuları bu hususta herhangi bir hüküm sevketmemişlerdir⁵⁸.

*Atabek*⁵⁹ kanunumuzda bu hususta bir hükmün yer almayışı karşısında, tarafların sigorta akdi yapmakla güttükleri amaç, sigortalının korunması yönünde olduğundan, sorumlu kişiden tahsili mümkün olan meblağdan, önce sigortalının tatmin edilmesi görüşünü savunmaktadır. Biz de bu görüş tarzının haklılığını kabul ediyoruz.

Sigortacı, halefiyet hakkına dayanarak sorumlu kişiden, ancak sigortalıya ödediği meblağ kadar bir talepte bulunabilir. Bunun dış-

⁵⁵ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 244.

⁵⁶ Poroy, Sigortalının Zararın Failine Rücuu ... İHFM. 1953, S. 3-4, sh. 1024.

⁵⁷ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 245.

⁵⁸ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 245.

⁵⁹ Halefiyet ve Rücu, sh. 245.

şında, haricen yapılan başka masraflar, örneğin, sigorta akdinin yapılması masrafları, ekspertiz ücretleri halefiyet hakkına dahil edilemez⁶⁰. Zira, halefiyet yolu ile sorumlu kişinin durumu, sigortalı kişiye karşı olan durumuna nazaran daha ağırlaştırılmaz ve sigortacının hakkının genişletilmesine yol açamaz⁶¹. Ancak sigortacı rücu yolu ile, sorumlu kişiden sigortalıya yapmış olduğu ödeme için faiz ve halefiyet davasına ilişkin masrafları talep edebilir. Faizin başlangıcı, borçlunun temerrüde düştüğü veya halefiyet davasının açıldığı tarih olup, rizikonun tahakkuku veya sigortalı tarafından önceden sorumlu kişi aleyhine açılan dâva tarihi değildir.

Eğer müteaddit sigortacılar nezdinde yapılmış olan bir mal sigortası söz konusu ise, halefiyet hükümleri her sigortacı için ayrı ayrı nazara alınır. Şayet müteaddit sigortacılardan yalnız birisi tediyede bulunmuş ise, halefiyet hakkından diğerleri istifade edemez; herbiri belirli bir miktarda tediyede bulunmuş ise, sadece bu oranda bir hak elde ederler. Bu son ihtimalde, sorumlu kişinin ödeme kabiliyeti sınırlı ise, müteaddit sigortacılardan hiç biri tahsili mümkün meblağ için, diğerlerine nazaran imtiyazlı olmayıp, tahsili mümkün meblağ alacak hakları oranında sigortacılar arasında bölünür.

2. Halefiyet dâvası.

Sigortacının halefiyet hakkına dayanarak, sigortacıya yaptığı ödeme oranında sorumlu kişiye karşı açacağı dâva konusunda, aşağıdaki hususların aydınlatılması gerekir.

a. Yetkili ve görevli mahkeme.

Sigortacının sigortalının haklarına halef olmasının önemli neticelerinden birisi, sorumlu kişi aleyhine açılan halefiyet dâvasının, kaynağı, sebebi ve mahiyeti itibarıyla sigortalının açacağı esas dâvanın aynı olmasıdır. Dâvanın sebebi, üçüncü kişinin sorumluluğuna göre, haksız fiil, akit veya kusursuz sorumluluk hali olabilir. Bu dâva sebepleri karşısında, sigortacının açacağı dâva, esas dâva için yetkili ve görevli mahkeme hangisi ise, orada karara bağlanacaktır.

Görevli mahkeme konusunda önceleri şu şekilde bir tereddüt söz konusu idi^{62a}: TTK. nun 4. maddesine göre, TK. nundan doğan

⁶⁰ TD. 16.1.1969, E. 67-2991, K. 69-151, SİD, 1969, no. 256, sh. 972.

⁶¹ Y. İçt. Bir. Kar. 31.3.1954, E. 18, K. 11, RG. 16.7.1954, S. 8756; ayrıca not 34 deki İçt. Bir. Kar. na bkz.

^{62a} Bozer, Ali. : Sigorta Hukuku, Ders Notları, (Teksir), Ankara 1973, sh. 116.

ihtilaflara ticaret mahkemesi bakar. Halefiyet hali de TK. nda tanzim edildiğine göre, bu hakka dayanan dâva da daima ticaret mahkemesinde görülmek gerekmez mi? Bu tereddüt Yargıtayın bir İçtihadı Birleştirme Kararı ile giderilmiştir. Bu karara göre⁶², sigortacılık mutlak bir ticarî muamele diye, kanunî halefiyete istinaden sigortacının açacağı dâva da ticaret mahkemesinde halledilir denecek olursa, menşei, mahiyeti ve illeti aynı olan ve haksız fiil faili için tecezzisi mümkün olmayan bir borç için, iki ayrı kaza merciinde birden dâva açılabileceği kabul edilmiş olur. Bu ise, kanuna ve hukuka uygun düşmez. Halefiyet dâvası için de, hukuk mahkemelerine başvurulabilmelidir. Yüksek Mahkeme, bir başka kararında da⁶³, halefiyetin sadece maddî hukuk bakımından değil, usul hukuku bakımından da söz konusu olduğunu belirtmek suretiyle, tartışmaya yer vermeyecek şekilde bu soruna bir çözüm getirmiş ve bu konudaki tereddütleri gidermiş bulunmaktadır.

Kanaatimizce Yargıtayın bu yolda almış olduğu istikamet isabetlidir. Sigortacının sorumlu kişi aleyhine açacağı dâva, sigorta poliçesinden doğan bir dâva değildir⁶⁴. Bu nedenle, halefiyet dâvası bir ticarî dâva sayılamaz. Bu dâva, aynen sigortalı kimsenin sorumlu kişiye karşı açmış olduğu bir dâva gibidir. Sigortalının muhtelif mahkemelerde dâva açma hakkı varsa, aynı hak sigortacının halefiyet hakkına dayanan rücu dâvası için de söz konusudur. Şayet esas dâvayı idarî mahkemelerde açma zorunluluğu varsa, rücu dâvası da bu mahkemede açılacaktır. Sigortalının dâvası ticaret mahkemesinde görülmek icabediyorsa, gayet tabiidir ki, rücu dâvası da ticaret mahkemesinde görülecektir. Bundan başka, sigortacı sigortalının açmış bulunduğu davaya yeniden harç yatırmak zorunda olmaksızın devam etme hakkına haizdir. Sorumlu kişi aleyhindeki icra takibatı başlamış ise, sigortacı sigortalının yerine kaim olarak aynı dosya ile işleme devam edebilir.

b. Dâvacı.

Rücu dâvasının dâvacısı, sigortalıya ödemedede bulunan sigortacıdır⁶⁵. Eğer birden ziyade sigortacı varsa, bunlardan sadece birisinin tediyede bulunması, diğerlerinin de halef olmasını ve bu hakka dayanarak rücu dâvası açmalarını mümkün kılmaz⁶⁶.

⁶² İçt. Bir. Kar. 22.3.1944, E. 37, K. 9, RG. 3.7.1944, S. 5746.

⁶³ İçt. Bir. Kar. 29.6.1960, E. 13, K. 15, Başarı-Tezmen, sh. 876-877.

⁶⁴ TD. 4.9.1960, E. 307, K. 358, Batider 1962, C. I, S. 3, sh. 388.

⁶⁵ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 243.

⁶⁶ BG. IV 222 (Dürr, sh. 263).

c. Dâvalı.

Halefiyet dâvasının dâvalısı, sigortalıya zarar veren fiilden dolayı sorumlu olan kimsedir. Bu kimse, bir haksız fiil faili, bir akdin borçlusu veya kusursuz sorumlu olan bir kimse olabilir. Eğer sigortalı karşısında birden ziyade sorumlu kişi bulunuyorsa, sigortacı da bu kimselere karşı müteselsil sorumluluk esaslarına göre rücu edebilir.

Sigortacı tarafından sigortalıya bir ödeme yapıldığının, daha önceden sorumlu kişiye ihbar edilmesi gerekmez. Ancak, böyle bir ihbarın faydasız olduğu da söylenemez. Zira ihbar yapılmadığı takdirde, sorumlu kişi sigortalıya veya onun tayin ettiği kişiye, ödemedi haberini olmaksızın hüsnüniyetle yeniden bir ödemede bulunursa, borcundan kurtulmuş olur (TBK. md. 165; İBK. md. 167).

d. İspat yükü ve def'iler.

Sigortacının halefiyet dâvasında, üçüncü kişi sigortalı tarafından dâva edilseydi, ispat yükü kime düşecek idiyse, bu külfet yine ona ait olmakta devam eder. Yani sigortalıya ait ispat yükü sigortacı tarafından, sorumlu kişiye ait ispat yükü de yine onun tarafından yerine getirilecektir. Buna göre, bir haksız fiil söz konusu ise, zararın doğumunu ve zarardan dolayı üçüncü kişinin sorumlu olduğunu ispat etmek sigortacıya aittir⁶⁷. Bundan başka, bir ödemenin yapıldığını ispat etmek de sigortacıya düşer. Sigortacı bu hususu her türlü vasıta ile ispat edebilir⁶⁸. Sigortacının ödemede bulunup bulunmadığı ve bu nedenle halefiyet hakkının varlığı münazaalı ise, sorumlu kişi ona herhangi bir ödemede bulunmadan, sorumlu olduğu meblağı tevdi yoluna gitmelidir (TBK. md. 166; İBK. md. 168).

Gerek sigortalının üçüncü kişiye karşı, gerekse üçüncü kişinin sigortalıya karşı dermeyeran edebileceği def'iler, sigortacının rücu dâvasında da dermeyeran edilebilir. Sigortalıya ait olan haklar, def'ilerle birlikte sigortacıya intikal eder⁶⁹. Keza zarardan sorumlu olan kişi de sigortalıya karşı ileri sürebileceği bütün def'ileri, örneğin, sigortalıya zararını ödediğini veya takas def'ini, aynen sigortacıya karşı da dermeyeran edebilir.⁷⁰

⁶⁷ BG. VI 265 (Dürr, sh. 263); BG. III 132 (Dürr, sh. 265).

⁶⁸ Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 215; Atabek, Sigorta Hukuku, sh. 181; Ayrıca not 34'deki İçt. Bir. Kar. na bkz.

⁶⁹ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 242

⁷⁰ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 248; TD. 1.2.1952, E. 1346, K. 590, İçt. Kül. 1952, C. I, no. 406, sh. 258.

Acaba sorumlu kişi sigortacıya karşı zararın doğumunda sigortalı kişinin de kusuru bulunduğunu, bu nedenle BK. nun 44. maddesinin tatbiki suretiyle tazminattan bir miktar tenkis yapılmasını talep edebilir mi? Bazı yazarlar⁷¹ ve mahkeme kararları⁷², bu soruyu müsbet şekilde cevaplandırmaktadırlar. Gerçekten halefiyet yoluyla üçüncü kişinin durumunun ağırlaştırılması doğru değildir. Bu nedenle, dâvayı sigortalı açmış olsaydı, üçüncü kişinin ona karşı müterafik kusur nedeniyle tazminatın bir miktar tenkis edilmesini sağlaması mümkün iken, halefiyet yoluyla açılan rücu dâvasında bunun sigortacıya karşı dermeyeran edilememesi kabul edilemez.

3. Sigortalının mükellefiyetleri.

TK. muzun 1301. maddesinin II. fıkrasının ilk cümlesi «Sigorta ettiren kimse, 1 nci fıkra gereğince sigortacıya intikal eden haklarını ihlâl edecek bir hal ve harekette bulunursa, sigortacıya karşı mesul olur» hükmünü ihtiva etmektedir.

Bu hüküm karşısında, sigortalı sigortacının halefiyet hakkını kısıtlayan veya ortadan kaldıran her türlü hal ve hareketten kaçınmak zorundadır. Bundan başka, sigortacının bu hakkını kullanabilmesi için, sigortalı ona yardım etmek zorundadır. Sigorta ettiren kimse, sigorta akdi yapılırken, sigortacının akdi yapmaması veya daha ağır şartlarla yapması sonucunu doğuracak durumları ona bildirmek zorundadır. Bu mükellefiyet, sigorta ettirenin akdin yapıldığı andaki ihbar mükellefiyetine dayanır (TK. md. 1290). Bunun neticesi olarak, sigorta ettiren akit yapılırken sigortacının halefiyet hakkını kaldıran veya kısıtlayan durumlar varsa, sigortacıya bildirmek zorundadır. Aksi halde, sigortacının akdi feshetmek hakkı da vardır⁷³.

Sigortalıya, rizikonun tahakkuku halinde durumu beş gün içinde sigortacıya ihbar etme mükellefiyeti de düşmektedir (TK. md. 1292). Sigortalı kasten veya ağır kusuru ile bu mükellefiyeti yerine getirmediği takdirde, sigorta haklarını tamamen veya kısmen kaybeder; ayrıca, 1301. maddenin II. fıkrasına göre sigortacıya karşı sorumlu duruma düşer. Bu nedenle, sigortacının mükellefiyetlerini tâyin ederken bu hükümlerin de gözönünde tutulması gerekir.

⁷¹ Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 215; Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 248.

⁷² BGE 69 II 412; YHGK. 27.10.1956, E. 9-611, K. 389, RKD. 1966, II/2. sh. 88; HGK. 17.3.1954, E. 4-371, K. 35, Ömerbaş-Çetintaş, Temyiz Mahkemesi Em-sal Kararları, sh. 362; Ayrıca not 34'deki İçt. Bir. Kar. na bkz.

⁷³ Bozer, Sigortacının Rücu Hakkı, Batider, 1962, C. II, S. 3, sh. 479.

Rizikonun gerçekleşmesi halinde, sigortalı derhal delilleri tesbit etmek ve elindeki delillerle birlikte sigortacıya vermek zorundadır. Bir kasko sigortası söz konusu ise, çalınan otomobilin bir an önce bulunması için numarasını vermek, trafik sigortalarında kusurlu olduğunu ikrar etmemek de sigortacının mükellefiyetleri arasındadır⁷⁴. Bundan başka, sigortalı kişi zamanaşımının dolmasını önleyici bütün tedbirleri almak ve tazminat talebinden vazgeçmemek zorundadır. Bu mükellefiyetleri yerine getirmeyen sigortalı, sigortacının bu yüzden uğradığı zararını tazmin etmek zorunda kalır⁷⁵. Buradaki tazminatın kaynağı taraflar arasındaki sigorta akdi olup, zamanaşımı TK. md. 1268 gereğince iki yıldır; zamanaşımı, sigortacının durumu öğrendiği tarihten itibaren işlemeye başlar

4. Zamanaşımı.

a. Süresi.

Zamanaşımı süresi bakımından da halefiyet hükümleri nazara alınmalıdır. Bunun neticesi olarak, sigortacının halefiyet hakkına dayanarak sorumlu kişiye karşı olan taleplerine, esas davanın tabii olduğu zamanaşımı süreleri tatbik olunacaktır. Yoksa, halefiyet dâvasına TK. nun 1268. maddesindeki sigorta akdinden doğan dâvalara ilişkin iki yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması düşünülemez. Zira sigortacının bu dâvası sigorta akdinden doğan bir dava değildir⁷⁶. Sorumluluk sebebi bir haksız fiil veya kusursuz sorumluluk esasına dayanmakta ise, zamanaşımı süresi BK. nun 60. maddesine göre tayin edilir. Bu maddede kısa zamanaşımı süresi bir, uzun zamanaşımı süresi ise on yıl olarak tespit edilmiş bulunmaktadır. Eğer sorumluluğa yol açan olay sigortalı kişi ile, zarardan sorumlu olan kişi arasındaki bir akitten ileri gelmekte ise, zamanaşımı süresi, BK. nun 125. maddesine göre, aksine bir hüküm olmadıkça on yıldır.

6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 50. maddesi, trafik kazalarında kısa zamanaşımı süresini iki yıla çıkarmış bulunmaktadır. Bu durum karşısında, üçüncü kişinin sorumluluğu bir trafik kazasına dayanıyorsa, halefiyet hakkına dayanarak açılan rücu davasında da bu iki yıllık süre uygulanacaktır.

⁷⁴ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 251.

⁷⁵ Koenig, Droit des Assurances, sh. 96.

⁷⁶ Bozer, Sigortacının Rücuunda Zamanaşımı, Batider 1962, C. II, S. 3, sh. 473; Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 240; YHGK. 2.3.1953, E. 44, K. 11. Ömerbaş-Çetintaş, sh. 182; Ayrıca not 34'deki İct. Bir. Kar. na bkz.

BK. muzun 60. maddesinin II. fıkrasında, haksız fiil aynı zamanda bir suç teşkil ediyor ve ceza kanunları bu suç için daha uzun bir zamanaşımı süresi tesbit etmiş bulunuyorsa, haksız fiil için de ceza zamanaşımı süresinin tatbik olunacağı ifade edilmektedir. Acaba bu hükmün sigortacı hakkında da tatbiki mümkün müdür? Eğer hükmün konuluş amacından hareket edecek olursak, bu soruya menfi şekilde cevap vermek gerekecektir. Bu hükmün konuluş amacı, ceza dâvası devam ettiği sürece zarar görenin ceza dâvasına müdahale ederek ceza mahkemesinden tazminat talep etmesi mümkün iken, hukuk mahkemesinde dâvanın zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle reddedilmesinin haksız olacağı düşüncesidir. Sigortacı ise suçtan zarar gören kimse olmadığından, daha uzun olan ceza zamanaşımı süresinin sigortacı hakkında da tatbik edilmesi mümkün değildir.

b. Başlaması.

Zamanaşımının başlangıç anının tesbit edilmesi önemli tereddütlere yol açmıştır. Acaba sigortacının rücu dâvasının zamanaşımı hangi tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır? Sigortacının sigortalıya ödeme yaptığı andan mı, yoksa esas dâvanın zamanaşımının başlangıcı olan, sigortalının zararı ve faili öğrendiği veyahut da alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren mi?

Yargıtayın bu konuya ilişkin bir kararının muhalefet şerhinde⁷⁷, şu görüş tarzı ileri sürülmüştür : Rücu hakkı olanın zarar görene ve ya mirasçılara tazminat ödeyebilmesi için, zararın sınırını ve mirasçılarını tesbit etmesi gerekir. Bu tesbit için ise uzun bir zamana ihtiyaç vardır. Bu zamanın rücu hakkı olan aleyhine işletilmesi doğru değildir. Bu nedenle, ödeme gününde BK. daki bir yıl dolmuş olabilir. Fakat BK. nun 1301. maddesi rücu hakkını ödeme şartına bağlamıştır. BK. nun 60. maddesindeki bir yıl rücu hakkı olanlara da uygulanırsa, hakkın doğmadığı bir dönemde sükût etmesi sonucu doğar. Böylece zamanaşımının başlangıcının ödeme tarihi olarak kabul edilmesi gerekmektedir⁷⁸.

Bozer⁷⁹ halefiyet hakkına dayanan rücu dâvasının zamanaşımının sigortacı tarafından ödemenin yapıldığı tarihten itibaren işlemesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Yazara göre, esasen her

⁷⁷ TD. 17.1.1963, E. 62-707, K. 63-574, Batider 1962, C. II, S. 3, sh. 473.

⁷⁸ Bozer, (Sigortacının Rücuunda Zamanaşımı, sh. 475) Tandoğan'ın da bu görüşte olduğunu iddia etmekte ise de, atıfta bulunduğu eserde (Mesuliyet Hukuku, sh. 392, not. 51) bu görüş halefiyet hakkıyla ilgili olarak değil, rücu hakkıyla ilgili olarak savunulmaktadır.

⁷⁹ Sigortacının Rücuunda Zamanaşımı, sh. 476.

iki dâvanın zamanaşımı süreleri aynı tarihte başlasa dahi, BK. nun 133. maddesi karşısında rücu dâvasının zamanaşımı fiilen başka tarihte işlemeğe başlayacaktır. Zira dâva açılmakla zamanaşımı kesilecek ve her usulî muameleden sonra yeniden işlemeğe başlayacaktır.

Kanaatimizce, üçüncü kişi aleyhine açılacak sebebi aynı olan bir dâvanın, sigorta ettiren ile sigortacı bakımından başlangıcı ve sona erme tarihleri farklı olan zamanaşımı sürelerine tabi tutulması yanlıştır. Aksi halde, üçüncü kişinin durumu ağırlaştırılmış olur. Ayrıca, sigortacının ödemedede bulunması yeni bir alacak doğurmaz. Zira alacak zaten zarar veren fiil ile birlikte doğmuş ve devam etmektedir. Yoksa ödeme anında bir alacağın doğması veya muaccel olması söz konusu edilemez. Sigortacı ödemedede bulunmakla yeni bir alacak hakkı kazanmamakta, bilâkis mevcut bir hakkı mevcut haliyle iktisap etmiş bulunmaktadır. Bu alacak için zamanaşımı işlemeye başlamış idiye, sigortacıya yine üzerinde zamanaşımı işlemekte olan haliyle intikal eder. Bu görüş sayesinde, zamanaşımının işlemeye başlayarak dolmasını önlemek isteyen sigortacı, bir an önce sigortalının gerçek zararını ödemeye çalışacaktır. Örneğin, zamanaşımı süresinin bir yıl olduğu bir durumda, sigortacı bir yıl içinde değil de, daha sonraki bir tarihte ödeme yapmış bulunuyorsa, halefiyet dâvası zamanaşımı yönünden reddedilecektir. Böyle bir neticenin doğmasını istemeyen sigortacı, bir yıl dolmadan ödeme yolunu tercih edecektir.

Yargıtay, bu konuda son zamanlara kadar birbirinden farklı kararlar vermiştir. Bazı kararlarında⁸⁰, zamanaşımının ödeme anından itibaren işlemeye başladığını, bazı kararlarında ise⁸¹ zararı ve fiili öğrenme anından itibaren işlemeye başladığını savunmaktadır. Değişik kararlar arasındaki uyumsuzluk, Yargıtayın bir içtihadı birleştirme kararı ile kesin bir çözüm tarzına bağlanmış bulunmaktadır. Bu karara göre⁸², sigortacının rücu dâvası kanundan doğan bir halefiyet hakkına dayanmaktadır. Halef, halefiyet yolu ile nasıl bir hak iktisap etmişse o hakka sahip olur. 1301. maddede tediye halefiyetin bir şartıdır; bu suretle sigortacı tediye anında sigorta ettiren kimsenin alacak hakkını devir almaktadır. Bu itibarla mevcut muaccel olan bir alacağın, tekrar muaccel hale gelmesi olanağı yoktur. Sigortacı başlamış olan zamanaşımı ile birlikte sigorta et-

⁸⁰ TD. 2.6.1969, E. 68-309, K. 69-2806, İçt. Kül. 1970, C. II, sh. 156; TD. 30.5.1969, E. 69-480, K. 69-2750, İçt. Kül. 1970, C. I, sh. 224.

⁸¹ TD. 17.1.1963, E. 62-707, K. 63-574, Batider 1962, C. II, S. 3, sh. 473.

⁸² Not 34'deki İçt. Bir. Kar. na bkz.

tirenden dava hakkını almakta ve kalan zamanaşımı süresi içinde halef olarak dâva açmak durumunda kalmaktadır. Zarar faili aleyhinde aynı olaydan dolayı zarar gören ile onun halefi yönünden başlangıç ve sona erme tarihleri farklı iki türlü zamanaşımı süresi kabul edilemez. Bu nedenle, sigortacının rücu dâvasının zamanaşımı da esas dâvanın zamanaşımı ile birlikte işlemeye başlar.

Bu durum karşısında, sigortacı ödeme ile birlikte, şayet zamanaşımı işlemeye başlamış ise, kalan zamanaşımı süresi içinde üçüncü kişiyi dâva edebilir⁸³. Örneğin, bir haksız fiil söz konusu ise, sigortalının zarar ve faili öğrendiği tarihten 7 ay sonra, sigortacı tarafından bir ödeme yapılmışsa, halefiyete dayanan rücu davası da kalan 5 aylık süre içinde açılmadığı takdirde, dâva zamanaşımı yönünden reddedilir.

II. Deniz sigortalarında halefiyet ve rücu.

Denizcilik rizikolarına ilişkin olarak eski TK. muzun 1343. maddesinin yerini alan yeni TK. muzun 1361. maddesi, halefiyet kenar başlığı altında aynen TK. muzun 1301. maddesindeki prensibi tekrarlanmaktadır. TK. muzun 1361. maddesi Alman TK. nun (HGB) 803. maddesinden alınmıştır.

Halefiyet hakkına dayanarak, sigortacının zararın failine rücu konusunda söylediklerimiz aynen burada da geçerlidir. TK. nun 1361. maddesi de 1264. maddenin II. fıkrası karşısında amir bir hükmü ihtiva etmektedir.

TK. muzun 1361. maddesi, 1301. maddede mevcut olmayan bir hükme yer vermektedir. Buna göre, sigortacı ödemede bulunurken talep ettiği takdirde, sigortalı kişi, noterlikçe imzası tasdikli bir vesika vererek, sigortacının kendisine halef olduğunu açıklamakla mükelleftir. Bu vesikanın tanzimi için gerekli masrafları sigortacı karşılar. Fakat hemen belirtmek gerekir ki, bu vesika hiçbir zaman halefiyet hakkının doğumu için şart olmayıp, sadece bir ispat vasıtasından ibarettir⁸⁴. Bu vesikanın pratik faydası, özellikle sigortacının büyük avarya nedeniyle garameden mutalebesini kolaylaştırmaktır.

TK. md. 1361 f. II'de de mal sigortalarında olduğu gibi, sigortalının sigortacının haklarına zarar verecek her türlü hareketten kaçınmasını, aksi halde bunun sonuçlarından sorumlu tutulacağına ilişkin amir bir hüküm ihtiva etmektedir.

⁸³ Karrer, sh. 65.

⁸⁴ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 253.

III. Sorumluluk sigortalarında halefiyet ve rücu.

Sigortacının halefiyet hakkını tanzim eden TK. muzun 1301. maddesinin, sorumluluk sigortalarında da aynen tatbik edilmesi mümkündür⁸⁵. Zira sorumluluk sigortası da bir zarar sigortasıdır. TK. nun 1301. maddesi, sigorta hukukuna ilişkin beşinci kitabın ikinci faslının genel hükümlerle ilgili birinci kısmında yer aldığı için, mal sigortalarında (örneğin, yangın, ziraat ve hırsızlık sigortalarında) olduğu kadar, bir zarar sigortası olan sorumluluk sigortalarında da tatbik olunabilir. Ancak hemen ifade etmek gerekir ki, 1301. maddede kullanılan «sigortacı ... sigorta ettiren kimse yerine geçer» şeklindeki ifade tarzı, bu maddenin sorumluluk sigortalarında da her zaman kolaylıkla uygulanmasını temin edemez. Zira sorumluluk sigortalarında sigorta ettiren kimse, başkasına vereceği zararlardan dolayı sorumluluğunu sigorta ettirmektedir. Sigortacı üçüncü kişinin zararını ödedikten sonra, ona halef olarak sigorta ettirene rücu edecek olursa, zarara netice olarak yine sigorta ettiren katlanmış olur. Buna karşılık Motorlu Kara Nakil Vasıtaları Mali Mesuliyet Sigortası Genel Şartları sigortacının faile rücu hallerini açıkça öngörmüş bulunmaktadır. Fakat, burada sayılan haller, tahdidi mahiyette olup genişletilemez. Aksi halde, sigortacı zarar görenin zararını ödedikten sonra, daima sigorta ettirene rücu edebilecek, sigorta ettirenin böyle bir akit yapmasının hiçbir önemi kalmayacaktır⁸⁶. Böylece sorumluluk sigortalarında sigortacının rücu hakkının mevcut olmaması kaide, böyle bir hakkın mevcut olması ise istisnadır. Yukarıda sözünü ettiğimiz Motorlu Kara Nakil Vasıtaları Mali Mesuliyet Sigortası Genel Şartlarının 7 ve 9. maddeleri ile, 13. maddenin II. fıkrası, sigortacının sigorta ettirene rücu edebilmesi için, sigorta ettirenin zararın doğumunda kasıt veya ağır kusurlu olması şartını aramaktadır.

IV. Can sigortalarında halefiyet ve rücu.

Halefiyet prensibi, sigorta akdinin bir kazanç vasıtası haline gelmesini önlemektedir. Halbuki can sigortalarında, sigortalanan menfaatin kıymetini biçmek ve sınırlandırmak mümkün değildir. Bu nedenle, can sigortaları bir meblağ sigortası (*Summenversicherung*) olarak halefiyet prensibinin tatbikine elverişli değildir.

⁸⁵ Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 213; Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 236; Karayalçın, İşletme Kazaları, sh. 64; Schmitt, sh. 50.

⁸⁶ Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 294.

ler⁸⁷. Bir can sigortasında, zarara uğrayan sigortalı veya o ölmüşse onun mirasçıları, hem sigorta bedelini alır, hem de zarardan sorumlu kişiden tazminat talep edebilir. Zarar faili sigorta bedelinin zarardan indirilmesini talep edemez⁸⁸. Zira sigortalının sigortacıya ve zarar failine karşı talepleri, farklı hukukî sebeplere dayanmaktadır.

Kaza sigortalarında halefiyet prensibinin reddi, özel olarak TK. nun 1338. maddesinde tanzim edilmiş bulunmaktadır. Bu maddeye göre, «Üçüncü şahsın kusuru neticesinde vukua gelen kazalardan dolayı sigorta ettirenin sigortacıdan tazminat alması, sigorta ettirenin üçüncü şahsa müracaat hakkını ıskat etmez. Üçüncü şahıs, sigorta ettirenin sigortacı nazara alınmaksızın bütün zarar ve ziyasını tazminle mükellef tutulur».

Kanunumuzun bu maddesi hatalı bir şekilde kaleme alınmıştır. Maddede, sadece «Üçüncü şahsın kusuru neticesinde ...» doğan kazalardan bahsedilmektedir. Bu durum karşısında, burada da kusursuz sorumluluk hallerinde halefiyet hakkındaki prensiplerin uygulanabileceği gibi bir neticeye varılabilir. Fakat halefiyet hallerinin kanunda belirtilen tahdidi hallerde söz konusu olduğu ve can sigortalarında da bu prensibin genel olarak red edildiği düşünülecek olursa, böyle bir neticeye varmanın mümkün olmadığı meydana çıkar.

TK. muzun 1264. maddesinin dördüncü fıkrası gereğince, 1338 nci maddenin 1 nci cümlesi amir hükümlerendir. Bu nedenle, taraflar kendi aralarında anlaşarak, sigortacının sigortalıya ödemedede bulunması halinde, onun haklarına halef olabileceğini kararlaştırmazlar. Bundan başka, sigortalının sorumlu kişiye karşı olan talep hakkını kısıtlayan veya tahdit eden anlaşmalar da muteber değildir.

Kanun sadece 1338. maddenin birinci cümlesini amir bir hüküm saydığına göre, ikinci cümle serbestçe anlaşma konusu yapılabilir. Bozer⁸⁹ TK. md. 1264 f. IV'deki atfın bir manasının olmadığını, bu atfın 1338. maddenin tamamını kapsaması gerektiğini ileri sürmektedir.

⁸⁷ Bozer, Sigorta Hukuku, sh. 213, 333; Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 254;

Tandoğan, 3. Şahsın Zararının Tazmini, sh. 63.

⁸⁸ Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, sh. 270.

⁸⁹ Sigorta Hukuku, sh. 334, not 7.

III. BÖLÜM

SOSYAL SİGORTALARDA HALEFİYET VE RÜCU

§ 1. SOSYAL SİGORTALAR KANUNUNDA

I. Genel olarak.

Sosyal sigortalar kurumu, işçinin bir iş kazası veya meslek hastalığına uğraması halinde, ona bir takım ödemelerde bulunmakta veya gelir bağlamaktadır. Bir işçinin iş kazası veya meslek hastalığına uğraması, çoğu hallerde işverenin veya bir üçüncü kişinin kusurlu hareketinden doğar. Bu gibi hallerde işçinin zararını karşılayan kurumun, zararın failine rücu edebilip edemeyeceği sorunu doğmaktadır.

Bir işveren, iş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla işçi veya müstahdem için prim öderken, kendi sorumluluğunu teminat altına almakta, kendi sorumluluğunu sigortalamış olmaktadır¹.

Sosyal sigortaların bir şahıs sigortası olduğu kabul edilecek olursa, kurumun sigortalı işçiye ödediği meblağ için, sorumlu kişiye rücu edememesi gerekir. Zira şahıs sigortalarında halefiyet ve rücu prensibine yer verilmemiştir. Buna rağmen, 506 sayılı SSK.nun, bazı şartlar altında, kurumun zararın failine rücu etme hakkına haiz olduğunu ifade ettiğini görmekteyiz. 506 sayılı SSK., 4772 sayılı İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu ile 5502 sayılı Hastalık ve Analık Sigortaları ve 6900 sayılı Malûliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunlarının yerini alarak, bu kanunları yürürlükten kaldırmıştır².

506 sayılı SSK.'nun 4772, 5564 ve 6917 sayılı kanunlarla işlenerek son şeklini alan 26. maddesi, eski 4772 sayılı Kanunun 37. maddesinin yerini alarak, işveren veya üçüncü kişinin umumî sorumluluğuna dayanan, kurumun rücuu ile ilgili olarak şu hükmü getirmiş bulunmaktadır: «İş kazası veya meslek hastalığı işverenin kendi veya işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevcut hükümlerine aykırı hareketi veyahut suç sayılır bir eylemi

¹Bozer, Ali. : Türk Hukukunda Sosyal Sigortalara Genel Bir Bakış, Ankara 1968, sh. 50.

²Dalamanlı, Lütfü. : Sosyal Sigortalar Hukuku, Ankara 1970, sh. 3; 506 sayılı SSK. ile İşçi Sigortaları Kurumunun eski adı «Sosyal Sigortalar Kurumu» şeklinde değiştirilmiş bulunmaktadır (SSK. md. 1, f. I).

sonucunda olmuşsa kurumca sigortalıya veya hak sahibi kimsele-
re yapılan ve ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderle-
rin tutarı ile gelir bağlanırsa bu gelirlerin 22. maddede sözü geçen
tarifeye göre hesap edilecek sermaye değerleri toplamı iş verenden
alınır.

İş kazası veya meslek hastalığı, 3. bir kişinin kasıt veya kusuru
yüzünden olmuşsa, kurumca bütün sigorta yardımları yapılmakla
beraber, zarara sebep olan 3. kişilere ve şayet kusuru varsa bun-
ları çalıştıranlara Borçlar Kanunu hükümlerine göre rücu edilir».

SSK. nun 26. maddesi işveren veya üçüncü kişinin umumî so-
rumluluğunu tanzim etmiş bulunmaktadır. Bunun dışında aynı ka-
nunun 10, 15, 27, 28, 39 ve 41. maddeleri de kurumun işveren ve-
ya 3. kişiye rücuunu tanzim etmektedirler.

II. Halefiyet mi rücu mu?

Acaba sosyal sigortalar kurumunun işçinin uğradığı zararı kar-
şıladıktan sonra sorumlu olan işveren veya 3. kişiye karşı açtığı
rücu dâvasının hukukî mahiyeti nedir?

SSK. nun Sosyal Sigortalar Kurumunun rücu dâvası ile ilgili
olan gerek 26., gerekse diğer maddelerinde, bu dâvanın mahiyetiy-
le ilgili olarak herhangi bir açıklık yoktur. Konu, rücu dâvasının
zamanaşımı, yetkili ve görevli mahkeme ve ileri sürülebilecek def-
iler bakımından önem taşımaktadır. Aynı tartışma 4772 sayılı ka-
nunun yürürlükte olduğu zaman da söz konusu olmuştu.

Çeşitli hadiseler dolayısıyla tatbikatta meydana gelen ihtilaf-
lar karşısında, tereddütler doğmuş ve bu durum 1954 yılında Yar-
gıtayın bir içtihadı birleştirme kararına konu olmuştu. 4772 sa-
yılı Kanunun yürürlükte olduğu tarihlerde, Yargıtayın vermiş ol-
duğu bu kararlar³, sigortacının sigortalıya ödediği tazminat nisbe-
tinde sigortalının haklarına halef olduğu kabul edilmişti. Yüksek
Mahkeme, daha sonraki bir İçtihadı Birleştirme Kararı ile de⁴
aynı görüşü benimsemiştir. Nihayet değişik tarihli daha yeni

³ Y. İct. Bir. Kar. 31.3.1954, E. 18, K. 11, RG. 16.7.1954, S. 8756; Bu kararın
tahlili için bkz. Başarı, Orhan. : İşçi sigortaları kurumu tarafından zarar-
dan sorumlu olanlar aleyhine rücu açılacak dâvaların tâbi olduğu mü-
ruruzaman müddeti hakkında, İBD. 1955, C. XXIX, S. 2, sh. 76 vd.

⁴ 29.6.1960, E. 13, K. 15, RG. 5.10.1960, S. 10621.

başka kararlarda da⁵ aynı görüş tarzında ısrar edilmiş ve konu Yargıtay açısından bir istikrara kavuşmuştur.

Doktrinde, yazarlardan *Atabek*⁶ Yargıtayın bu görüş tarzını çeşitli noktalarda eleştirerek, bu görüşü reddetmekte ve burada kurum için sadece bir rücu hakkının söz konusu olduğunu savunmaktadır.

Kanaatimizce de Yargıtayın bu yönde almış olduğu istikamet pek isabetli değildir. Halefîyet ve rücu birbirlerinden farklı müesseselerdir. Halefîyet hakkına dayanarak faile rücu edilebilmesi, ancak kanunda belirtilen tahdidi hallerde söz konusudur. Kanunda açıklık bulunmadıkça, rücu eden kişi halef olarak değil, sadece basit bir rücu hakkına sahip olarak sorumlu kişiden ödediğini talep edebilir. 506 sayılı Kanunda, kurumun rücu hakkının halefîyete dayandığına dair bir açıklık yoktur. Bu nedenle, kurumun sorumlu kişiye başvurusu, halefîyet hakkına değil, sadece basit bir rücu hakkına dayanmaktadır.

III. Rücu hakkının şartları.

A. Bir rücu halinin varlığı.

506 sayılı SSK. nun muhtelif maddelerinde, kurumun rücu davası tanzim edilmiş bulunmaktadır. Kanunda tayin edilmiş olan bu rücu halleri, tahdidî mahiyette olup çoğaltılamaz. Şimdi bu halleri tek tek inceleyebiliriz.

1. İşveren veya üçüncü kişinin genel sorumluluğu.

a. İşverenin genel sorumluluğu.

İşverenin hizmet akdine göre çalıştırdığı işçilerin, gerek çalışma yerlerini, gerekse çalışma araç ve gereçlerini iş şartlarına uygun olarak temin etmek, onların kazaya uğramamaları için gerekli her türlü tedbirleri almak mükellefîyeti vardır. İşveren bu mükellefîyetleri yerine getirmediği takdirde, işçinin bu yüzden uğradığı zararı tazmin eden sigorta kurumuna karşı sorumlu olur. Bu sorumluluk bir kusur sorumluluğudur.

⁵ YHGK. 10.7.1963, E. 29, K. 76, Sosyal Sigortalar Kararları, Önel-Pusat-Acarbay, Ankara 1972, sh. 106; no. 133; YHGK. 6.1.1968, E. 967-9381, K. 7, İKİD. 1968, S. 81, sh. 5935; YHGK. 23.11.1968, E. 494, K. 769, SSKararları, sh. 154, no. 183; YHGK. 5.12.1962, E. 4125, K. 101, İKİD. 1963, S. 27, sh. 2021. 10. HD. 23.10.1973, E. 1973/722, K. 973/910, RKD. 1974, S. 1-2, II/2, sh. 28 .

⁶ Halefîyet ve Rücu, sh. 264 vd.

Yabancı hukuk sistemlerinin çoğunda, iş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla, işverenin gerek işçiye, gerekse kuruma karşı sorumluluğunu daraltma eğilimi hâkim olmuştur. Sosyal sigortaların mecburilik vasfını kazanmasına paralel olarak, işverenin doğrudan doğruya işçiye karşı olan sorumluluğunda bir zayıflama ve hafifleme görülmektedir⁷. Fransız, Belçika, Anglo Sakson, Alman ve İsviçre Hukuklarının hemen hemen hepsinde, işverenin iş kazası veya meslek hastalığından dolayı işçiye veya kuruma karşı sorumlu tutulabilmesi, zararın doğumunda kasıt veya kasıt derecesin de kusurlu olması şartına tabi tutulmuştur⁸.

Bizim hukuk sistemimizde ise, iş kazası veya meslek hastalığından dolayı işverene düşen genel sorumluluk, hizmet akdiyle ilgili olarak BK. muzun 332. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre, iş sahibi akdin özellikleri ve işin mahiyeti icabı hakkaniyet dairesinde, çalışma nedeniyle doğabilecek her türlü tehlikelere karşı gerekli tedbirleri almak ve iş mahallinde yatan işçiye sıhhi bir yatacak yeri temin etmek zorundadır⁹. Yargıtay bir kararında¹⁰, burada işverenin kusursuz bir sorumluluğunun söz konusu olduğunu belirtmesine rağmen, kusursuz sorumluluk hallerinin kanunda tahdidî olarak belirtildiğini, açık hüküm bulunmadıkça böyle bir neticeye gidilemeyeceğini, bu nedenle burada kusursuz bir sorumluluk halinin söz konusu olmadığını belirtmemiz gerekir.

İşverenin genel sorumluluğuna ilişkin BK. muzun 332. maddesi, SSK. nun 26 maddesine nazaran daha genel bir hüküm ihtiva etmektedir. Bundan dolayı, 26. maddede bir açıklık bulunmayan hallerde, BK. muzun 332. maddesinin uygulanması mümkündür.

SSK. nun 26. maddesinin 1. fıkrası nedeniyle işverenin sorumluluğu cihetine gidebilmek için, herşeyden önce, işçinin uğradığı zarar bir iş kazası veya meslek hastalığından doğmalıdır. İş kazası, işçinin işverenin otoritesi altında iken meydana gelen kazadır¹¹. Bundan başka, işçinin zararına veya ölümüne yol açan ola-

⁷ Tekinay, Selâhattin Sulhi. : İş kazalarından ve meslek hastalıklarından dolayı işverenin sorumluluğunun sınırlanması meselesi, MHAD. 1968, S. 3, sh. 80.

⁸ Tekinay, MHAD. 1968, S. 3, sh. 80-88.

⁹ YHGK. 7.6.1960, E. 403, K. 604, SSKararları, no. 203, sh. 160.

¹⁰ 9HD. 12.10.1967, E. 7295-9545, Tekinay, MHAD. 1968, sh. 79.

¹¹ YHGK. 25.5.1968, E. 9-110, K. 343, İKİD. 1968, S. 91, sh. 6254; YHGK. 1.2.1969, E. 9-58, K. 87, İKİD. 1969, S. 100, sh. 7752; 9HD. 13.3.1967, E. 2341, K. 1970, Dalamanlı, sh. 12.

yn, işveren tarafından verilen bir işin görülmesi ile ilgili olması ve işyeri sınırları içinde cereyan etmesi gerekir¹². Bu nedenle, kendiliğinden işyerinden ayrılarak, nehirde boğulmak üzere olan bir çocuğu kurtarmak isterken ölen işçinin uğradığı kaza iş kazası sayılamaz¹³. Bunun gibi, işçilerin birbirleriyle kavgası sırasında birinin ölümü veya yaralanması halinde de, olay ile işin yapılması arasında illiyet rabitası yoktur¹⁴.

Bir iş kazası veya meslek hastalığından dolayı, SSK. nun 26. maddesi gereğince, işverenin sorumluluğu şu hallerde söz konusu olabilir :

aa. İşçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareket.

26. maddenin sarahati karşısında, işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliğine ilişkin hükümler, kanunda, tüzükte, kararname veya talimatnamede yer alabilir. Sorumluluğu iddia eden davacı kurumun, işverenin bu hükümlere aykırı hareket ettiğini ispat etmesi gerekir¹⁵.

İşçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat şu şekilde sıralanabilir :

1. İş Kanununun 61, 67, 68, 69, 70, 73, vd. maddeleri.
2. 6309 sayılı Maden Kanununun 90, 91, 92. maddeleri.
3. 1503 sayılı Umumî Hifzısıhha Kanununun özellikle 173, 174, 175, 179, 180. maddeleri.
4. Günde ancak sekiz saat veya daha az çalışmayı icap eden işler hakkında tüzük.
5. Fazla Saatlerde Çalışma Tüzüğü,
6. Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü.
7. İşçilerin Sağlığını Koruma ve İş Emniyeti Tüzüğü.
8. Radyum ve Röntgen ile İlgili İşler, Radyoloji, Radyom ve Elektrikle Tedavi Müesseseleri Hakkında Tüzük.

¹² 9HD. 3.7.1968, E. 6077, K. 9443, İKİD. 1968, S. 95, sh. 6507.

¹³ 9HD. 11.9.1970, E. 2910, K. 8649, Dalamanlı, sh. 12.

¹⁴ 9HD. 26.11.1965, E. 9488, K. 9505, SSKararları, no. 154, sh. 122.

¹⁵ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 276.

9. Maden İşletmelerinde Alınacak Emniyet Tedbirleri Hakkında Tüzük.

10. Gemi Adamlarının Sağlık, İaşe ve İkamet Şartlarını Gösteren Tüzük.

11. Gayri Sıhhi Müesseselerin Sınıflarını Gösteren Liste.

12. Ereğli Kömür Havzası Ocaklarında Çalışan İşçilerin Sıhhi İhtiyaçlarını Temine Dair Tüzük¹⁶.

Yürürlükteki mevzuat durumu bundan ibaret olmasına rağmen, Yargıtay, işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili bu hükümlerin tahdidî olmadığını ifade etmektedir. Yüksek Mahkeme bir kararında¹⁷, tüzüklerin hayatın ilerideki akışını önceden öngöremeyeceklerini, hayatın daimi bir gelişme içinde bulunduğunu, bu nedenle tüzükte yer almamakla beraber, sonradan «ağır ve tehlikeli iş» şeklinde tezahür eden hususların doğabileceğini, bu nedenle, bu gibi hallerde de ağır ve tehlikeli işin kabulü ile işverenin sorumluluğu cihetine gidilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bizce, işverenin sorumluluğunu bu şekilde önceden kestirilemeyecek biçimde genişletilmesi mümkün olmamalıdır.

İşveren, bir iş kazasının doğumuna engel olacak bütün tedbirleri, mevzuata uygun bir şekilde almak zorundadır. İşçinin çalıştığı yerde işin mahiyeti icabı gözlük takılması gerekiyorsa, bunun da temin edilmesi gerekir¹⁸. Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğüne göre, onaltı yaşını ikmal etmemiş işçi çalıştırmak, işverenin mutlak sorumluluğunu gerektirir¹⁹. Bir yol tamiri söz konusu ise, işveren tarafından tamiri yapılan yola, tehlike lambası ve işareti konulmaması²⁰, dinamit patlatılacak ise, gerekli her türlü tedbirlerin alınmaması²¹, işçilerin sağlığını koruma ve iş emniyeti nizamnamesine aykırı bir davranış sayılır.

İşçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat hükümlerine aykırı hareketin, mutlaka işverenden gelmesi gerek-

¹⁶ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 276.

¹⁷ 9HD. 24.4.1967, E. 1708, K. 3542, Çenberci, sh. 413.

¹⁸ TD. 31.1.1956, E. 557262, K. 671, Başarı-Tezmen, no. 31, sh. 883; 9HD. 19.12.1964, E. 8221, K. 9106, SSKararları, sh. 113, no. 142; 9HD. 7.4.1970, E. 1689, K. 3424, SS. Kararları, no. 212, sh. 164.

¹⁹ TD. 29.8.1956, E. 56-4188, K. 41-8, Başarı-Tezmen, no. 38, sh. 884; 9HD. 24.2.1967, E. 1724, K. 1535, Dalamanlı, sh. 120.

²⁰ TD. 18.5.1953, E. 3001, K. 2344, SSKararları, no. 122, sh. 98.

²¹ 9HD. 5.12.1963, E. 1633, K. 1652, SSKararları, no. 136, sh. 108.

mez. İşveren vekili dahi, işçinin zararına yol açan bir harekette bulunabilir. Bu takdirde, işveren vekilinin fiilinden dolayı işverenin sorumluluğu söz konusu olmaktadır²².

bb. İşverenin genel sorumluluğunu gerektiren bir diğer hal 26, maddenin ilk fıkrasında «suç sayılır bir eylemi» şeklinde ifade edilmiştir.

Kanun işverenin eyleminin suç teşkil etmesini yeterli görmüştür. Bu nedenle, işverenin bu fiil nedeniyle cezalandırılması şart olmadığı gibi ceza dâvasının açılmış olması da gerekmez. Fiilin mücerret olarak suç teşkil etmesi yetiştir. Bundan başka, fiilin mutlaka iş mevzuatına göre suç teşkil etmesi şart değildir. Bu fiilin herhangi bir kanun tarafından suç sayılması dahi işverenin sorumluluğu cihtine gidebilmemiz için yetiştir²³.

İşverenin genel sorumluluğuna, 26. maddede belirtilmemesine rağmen, işveren tarafından kasten verilen zararlar da girer.²⁴

b. Üçüncü kişinin genel sorumluluğu.

SSK. nun 26. maddesinin II. fıkrasına göre, iş kazası veya meslek hastalığı, 3. bir kişinin kasıt veya kusuru yüzünden olmuşsa, kurum tarafından yapılan ödemeler, zarara sebep olan 3. kişilerden ve kusurları varsa bunları çalıştıranlardan rücu yoluyla talep olunabilir.

Kanun işçinin zararına 3. bir kişinin sebep olması halinde, kurumun bu kimselere ve kusurları varsa bunları istihdam edenlere rücu edebileceğini belirtme lüzumunu duymuştur. Bu hüküm olmasaydı, kurum tarafından işçinin zararının ödenmesinden, zarardan sorumlu olan kimse faydalanmış olacaktı. Eğer zararın doğumunda hem işveren hem de 3. bir kişi sorumluydu, kurum bunlardan dilediğine rücu edebilecektir (BK. md. 51). Bu halde işverenin sorumluluğunun sebebi işçisi ile olan akde, üçüncü kişinin sorumluluk sebebi ise, haksız fiil esasına dayanmaktadır.

Kanunda kusur terimi kullanıldıktan sonra «kasıt» teriminin de ayrıca belirtilmesine gerek duyulmamalıydı. Zira kusur genel bir kavram olup, kasıt halini de içine alır.

Burada önemli olan bir sorunla karşılaşılıyor. Acaba iş kazası bir başka işçinin fiilinden doğmuşsa, bu işçiyi istihdam eden

²² 9HD. 26.5.1970, E. 2960, K. 5422, İct. Kül. 1970, C. II, no. 1653, sh. 349.

²³ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 279.

²⁴ 9HD. 7.4.1970, E. 12576, K. 3396, SSKararları, no. 213, sh. 165.

işveren, doğan kazadan sorumlu tutulabilir mi? Veya zarar gören işçi ile zarara yol açan işçi aynı işverene tabi iseler, işveren istihdam eden olarak sorumlu tutulabilir mi? BK. nun 55. maddesindeki kusursuz sorumluluk halinin burada tatbik edilmesi mümkün müdür?

4772 sayılı Kanun yürürlükte iken böyle bir tereddüt söz konusu değildi. Zira bu kanunun 37. maddesi «Kaza veya meslek hastalığı istihdam edilen diğer bir şahsın ihmal veya kusuru ile meydana gelmiş ise ... Borçlar Kanununun 55 inci maddesi gereğince işçi sigortaları kurumu veya sigortalı yahut hak sahibi olan kimseler, her türlü zararlarını işveren veya işveren vekilinden arayabilirler» hükmünü ihtiva ediyordu. Halbuki, 506 sayılı SSK. nun 26. maddesinin II. fıkrası, «...şayet kusuru varsa bunları çalıştıranlara Borçlar Kanunu hükümlerine göre rücu edilir» hükmünü getirmiş bulunmaktadır. Böylece, kanun zarara sebep olan üçüncü kişiler dolayısıyla, bunları çalıştıranları (istihdam edenleri) sorumlu tutabilmek için, kusurlu olmaları şartını aramakta ve BK. nun 55. maddesinin uygulanmasında istihdam edenin zararın doğumunda kusurlu olması şartının aranmaması bakımından, genel esaslardan ayrılmış bulunmaktadır. Bu durum karşısında, zarara işverenin diğer bir işçisi yol açmışsa, işvereni istihdam eden olarak bu zarardan sorumlu tutabilmemiz için, kusurlu olması şartı aranacaktır²⁵. Böylece, burada kurumun işçinin durumuna nazaran daha az elverişli durumda olduğunu görmekteyiz. Zira, dâvayı işçi açmak istese, BK. nun 55. maddesine dayanarak, kusursuz sorumluluk esaslarına göre istihdam edeni sorumlu tutması mümkün iken, kurumun rücu dâvasında ancak kusuru varsa istihdam edeni sorumlu tutmak mümkün olacaktır.

2. İşverenin bildirme sorumluluğu.

a. SSK. nun 10. maddesi, işverene, sigortalı bir işçi çalıştırmaya başladığı takdirde, durumu bir ay içinde kuruma bildirmek, ayrıca çalıştırdığı sigortalıları da, keza bir ay içinde ihbar etmek mükellefiyetini yüklemektedir. İşverenin kendisine düşen bu mükellefiyeti yerine getirmemesine rağmen, sigorta kurumu, iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve anahk dolayısıyla işçiye gerekli bütün yardımları yapıp, gelir bağlar. Ancak yaptığı yardımlar ile bağladığı gelirin sermaye değerini, kendisine düşen bildirme borcunu yerine getirmeyen işverenden rücu yoluyla talep edebilir. Kanunda

²⁵ 9HD. 1.12.1967, E. 9680, K. 11363, SSKararları, no. 179, sh. 142; Aksi görüş, 9HD. 30.3.1970, E. 1089, K. 3089, SSKararları, no. 220, sh. 164.

bildirme borcunun yerine getirilmemesinin, kasıt, ihmal veya hata sebebine dayanması bakımından herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Bundan başka, kanun sadece işçinin işe başlamasının bildirilmemesi halini tanzim etmiş olup, işten çıkmamış bir işçinin çıkmış gösterilmesi halinde ne yapılacağını hükme bağlamamıştır. Kanunun bu son haldeki sükûtuna rağmen, kurum işçiye ödemede bulunmalı ve 10. maddeye göre işverene rücu edebilmelidir²⁶

b. İşverenin bir başka bildirme borcu, iş kazasının doğumuna ilişkindir. SSK. nun 27. maddesinin I. fıkrasına göre, işveren, kazadan sonra en geç iki gün içinde kazanın vukubulduğunu, kurum tarafından hazırlanan haber verme kağıtlarına doldurup, yazılı olarak kuruma bildirmek zorundadır. Aynı maddenin II. fıkrasına göre, işveren kasten veya ağır ihmali sonucu iş kazasını kuruma bildirmez veya haber verme kağıdını yanlış veya eksik doldurursa, doğan ve ileride doğacak olan zararlardan kuruma karşı sorumlu tutulur.

İşverenin iş kazasını bildirme süresi, haber verme kağıdının doldurulup, postaya verilmesinden itibaren iki gündür. Bu sürenin hesabında tatil günleri nazara alınmaz. Bundan başka, işveren haber verme kağıdını postaya verdiği andan itibaren sorumluluktan kurtulur; postadaki gecikmeden işveren sorumlu değildir.

İşverenin kasıt veya ağır ihmalinin yalnız kazanın doğduğunu bildirmeye mi, yoksa aynı zamanda haber verme kağıdını yanlış ve eksik olarak doldurmasını mı kapsadığı, 27. maddenin II. fıkrasından açıkça anlaşılmamaktadır. Kasıt veya ağır ihmalin, bilgilerin yanlış olarak iletilmesi için de aranması uygun olur kanaatindeyiz.

c. SSK. nun 28. maddesi, işverenin bir başka bildirme borcunu hükme bağlamış bulunmaktadır. Meslek hastalığını bildirmeye ilişkin olan bu hükmün, mahiyeti itibariyle aynı olan 27. maddedeki iş kazasını bildirme borcu ile birlikte, tek hüküm halinde ifade edilmesi daha uygun olurdu. Bu iki bildirme borcunu birbirinden ayırmak için herhangi bir sebep yoktur.

SSK. nun 28. maddesine göre, işveren, bir sigortalının meslek hastalığına tutulduğunu bizzat veya bir başkası vasıtasıyla öğrenirse, bunu öğrendiği tarihten itibaren iki gün içinde, kurumca hazırlanmış örneklere uygun haber verme kağıdı ile kuruma bildir-

²⁶ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 273.

mek zorundadır. Aynı maddenin II. fıkrasına göre, bu mükellefiyeti yerine getirmeyen veya haber verme kağıdındaki bilgileri kasten eksik veya yanlış olarak bildiren işveren, 27. maddenin II. fıkrasında olduğu gibi kurumun bu yüzden uğradığı zararlardan sorumlu tutulur.

3. İlk yardımların zamanında yapılmaması.

SSK. nun 15. maddesinin 1. fıkrasına göre, bir sigortalı işçi iş kazasına uğrarsa, işveren, kurumca işe el konuncaya kadar sağlık durumunun gerektirdiği bütün yardımları yapmakla yükümlüdür. Bu hususta yapılan bütün masraflar kurum tarafından işverene ödenir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre ise, yukarıdaki yükümlerin yerine getirilmemesinden veya gecikmeden dolayı sigortalının tedavisi uzar, malûl kalır veya malûllük derecesi artarsa, işveren, kurumun bu yüzden uğradığı bütün zararları ödemekle mükelleftir.

İşveren, münasip bir müddetle kazaya uğrayan işçinin sağlık durumu ile ilgilenmesine rağmen, kurum münasip süre içinde işe el koymazsa, işverenin ihmali ile kurumun ihmali birleşir ve müterafik kusur söz konusu olur.

İşverenin yapacağı yardımın derecesini tayinde, kanun «gerektiği» tabirini kullanmıştır. Burada işverenden tedbirli bir tacir gibi hareket ederek, gerekli olan her türlü tedbirleri alması beklenir.

Kanunda gerekli tedbirlerin alınmaması halinde, işverenin ölümlü söz konusu olursa, kusurlu işverene rücu edilip edilemeyeceği hakkında bir hüküm yoktur. Ancak, malûllük halinde rücu hakkını tanıyan bir kanunun, öncelikle ölüm halinde de kuruma rücu etme imkanını tanımış olduğunu kabul etmek gerekir.

4. Hekim tavsiyesine uymama.

SSK. nun 38. maddesinin II. fıkrasına göre, sigorta kurumu nun hekimi tarafından, tedavisinin sona erdiğine dair belge verildiği müddetçe, işverenin işçiyi çalıştırmaması, aksi halde aynı hastalık nedeniyle yapılacak tedavi masrafları için, işverene rücu edilebileceği hükme bağlanmıştır. Kanun, burada meslek hastalığı ile diğer hastalıklar arasında hiçbir ayırım yapmamakta ve işverenin kusur derecesine önem vermemektedir.

5. Üçüncü kişinin sorumluluğu.

SSK. nun 39. maddesine göre, sigortalının eşinin veya çocuğunun hastalanmasına, bir üçüncü kişi kasıt veya suç sayılır bir hareketi ile sebep olursa, bu kanuna göre yapılan her türlü giderler kendisine tazmin ettirilir.

Burada işçinin eşinin veya çocuğunun hastalığının çeşidi önemsizdir. Bu hastalık bir meslek hastalığı olabileceği gibi diğer başka bir hastalık da olabilir. Ancak, kanunumuz üçüncü kişinin sorumluluğunu sadece kasıt ve suç sayılır hallerde hasretmektedir. Halbuki diğer kusur hallerinin de üçüncü kişinin sorumluluğuna yol açması gerekirdi. Kanunumuzun mevcut sistemi karşısında, zarar üçüncü kişinin kasıt veya suç sayılır bir hareketinden doğmadıkça, kurum rücu hakkına sahip olamayacaktır. Ayrıca işçinin kendisi, eşi veya çocuğu da fail aleyhine tazminat dâvası açamayacaktır. Zira bu durumda üçüncü kişi, kurumun bir ödemede bulunduğu, bu nedenle sözü geçen kişilerin bir zararlarının söz konusu olmadığını iddia edebilecektir. Kanun koyucunun böyle bir maksadı güttüğü kabul edilemez²⁷.

6. Bünyece elverişli olmayanların çalıştırılması.

«Çalışma mevzuatına göre sağlık raporu alınması gerektiği halde böyle bir rapora dayanılmaksızın veya eldeki rapora aykırı olarak bünyece elverişli bulunmadığı işte çalıştırılan sigortalının, bu işe girişinden önce var olduğu tesbit edilen veya bünyece elverişli bulunmadığı işte çalıştırılması sonucu meydana gelen hastalığı için Kurumca yapılan hastalık sigortası masraflarının tümü işverene ödettilir» (SSK. md. 41).

İş mevzuatı ve özellikle ağır ve tehlikeli işler tüzüğü, muayyen işlerde çalışacak işçilerin bünyelerinin elverişli olup olmadığının tayini için, doktor muayenesini şart koşmakta ve bu muayenenin zaman zaman tekrar edilmesini ve bilhassa onsekiz yaşından küçük çocukların çalıştırılmasının bir murakabeye tabi tutulmasını öngörmektedir²⁸. İşveren bu hükümlere aykırı olarak ve gerekli muayeneleri yaptırmadan bünyece elverişli olmayan işçileri çalıştırır ve bunun sonucunda bir hastalık doğarsa, kurumca bu hususta yapılan masraflardan dolayı işverene rücu edilebilir.

²⁷ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 284.

²⁸ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 284.

Kanunda kullanılan «çalışma mevzuatı» tabiriyle «işçinin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat» kastedilmektedir.

B. Kurum tarafından bir ödemenin varlığı.

Kurum, sorumlu olan işverene veya üçüncü kişiye, ancak sigortalı işçiye bir ödeme yaptığı anda ve yaptığı ödeme ile sınırlı olarak rücu edebilir. Bu ödemenin sigortalı işçiye, şayet işçi ölmüşse onun mirasçılarına yapılması gerekir.

Kurumun yaptığı ödeme toptan bir tazminat verme şeklinde olabileceği gibi, gelir bağlama şeklinde de olabilir. Sigortalı işçiye gelir bağlanmışsa, kurum bu gelirlerin SSK. nun 22. maddesinde sözü geçen tarife göre hesap edilecek sermaye değerleri toplamını rücu yoluyla talep edebilir (SSK. md. 26, f. I).

Bir iş kazası sonucu cismanî zarar doğmuşsa, kurum işçinin tedavi ve bakımı için birçok masraflara katlanır; ayrıca, işçiye çalışmadığı günler için bazı ödemelerde bulunur. Rücu davasında bunlar da sorumlu kişiden talep edilebilir. Bunlardan başka, rücu yoluyla, işçiye yapılan ödeme için faiz de talep olunabilir. Bu faizin başlangıcı kurum tarafından ödemenin yapıldığı tarihtir²⁹.

Kurum tarafından sigortalı işçiye ödemede bulunulması, işçinin daha fazla olan zarar ve ziyan taleplerini sorumlu kişiden almasına engel teşkil etmez. Doktrinde³⁰ ve bazı Yargıtay kararlarında³¹ hâkim görüş bu yöndedir. 506 sayılı SSK. işçinin daha fazla zararını talep etmesi hususunda genel sorumluluk esaslarına herhangi bir tahdit getirmemiştir. Fakat sosyal sigortalar hiçbir zaman, işçinin zenginleşmesi gayesini takip etmediklerinden, işçi aynı zarar için hem kuruma, hem de işverene veya üçüncü kişiye başvuramaz.

Bazı hallerde kurum ödediği meblağ için, işçi de daha fazla zararı için işvereni dâva edebilir. Böyle bir halde, işveren (veya üçüncü kişi) zararın tamamını karşılayacak güçte değilse, kurum

²⁹ 9HD. 11.1.1965, E. 10479, K. 184, İKİD. 1965, S. 54, sh. 3809; 9HD. 12.2.1965, E. 869, K. 1177, İKİD. 1965, S. 54, 8798; 4HD. 25.5.1963, E. 2395, K. 5510, SSKararları, no. 132, sh. 105.

³⁰ Tuğsavul, Muhsin. : İş kazalarına ait sigortalar kanunu, işçinin tazminat hususunda hukuk mahkemesine müracaat hakkını önler mi? AD. 1947, S. 5, sh. 490 vd.; Bozer, Sosyal Sigortalara Genel Bakış, sh. 57; Tekinay, MHAD. 1968, sh. 89; Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 262; Dalamanlı, sh. 46.

³¹ TD. 29.8.1956, E. 4188, K. 41-8 SSKararları, no. 124, sh. 99; TD. 14.1.1954, E. 4727, K. 5234, Başarı-Tezmen, no. 20, sh. 880; TD. 14.7.1954, E. 1070, K. 5244, Başarı-Tezmen, no. 21, sh. 880.

ile işçinin çatışan menfaatlerinden hangisini üstün tutmak gerekir? Bizce sosyal sigortalarda işçinin zararının karşılanması ön planda geldiğinden sorumlu kişiden tahsili mümkün meblağdan, önce işçi tatmin edilmelidir.

Bazı hallerde sigortalı işçi, sigortacı tarafından zararı karşılanmadan önce, yarışan haklarına dayanarak, kurum yerine doğrudan doğruya sorumlu kişiyi dâva edebilir³². İşçi bu yola şu iki sebeple başvurmak isteyebilir: 1) SSK. nun 99. maddesine göre, kurumun aleyhine açılacak olan dâva beş yıllık zamanaşımına tâbidir. Halbuki, BK. nun 332. maddesine dayanılarak işveren aleyhine açılacak olan dâva, aynı kanunun 125. maddesine göre on yıllık zamanaşımı süresine tabidir. 2) İşçi veya onun mirasçıları kurumdan ay be ay para almaktansa, sorumlu kişiden toptan bir ödeme yapılmasını tercih edebilirler³³. *Atabek*³⁴ bu neticeyi haklı bulmayarak, işçinin haklarının zamanaşımına uğramamasına dikkat etmesi ve ay be ay kendisine gelir temin eden bir kuruma güvenmesi ve kurumdan yapılacak ödeme yerine işvereni taciz etmemesi gerektiğini savunmaktadır. Kanaatimizce, işçiye, kuruma veya sorumlu kişiye başvurmak hususunda serbestlik tanımak gerekir. Zarara en sonunda sorumlu kişi katlanacağına göre, doğrudan doğruya sorumlu kişiyi dâva etmek mümkün iken, dolaylı şekilde, işçiye önce kurumu dâva etmeye mecbur tutmak için hiçbir sebep yoktur. Bu sayede aynı olay nedeniyle mahkemelerin iki defa işgal edilmesi de önlenmiş olur.

Sigorta kurumu işçiye ödemede bulunurken, onun gerçek zararını karşılamaya dikkat etmelidir. Zira kurum ancak yaptığı ödeme oranında sorumlu kişiye rücu edebilir. Bu nedenle, sigorta kurumu işçiye ve onun ölümü halinde mirasçılarına ödemede bulunurken, zararın doğumunda işçinin kusur derecesini nazarı dikkate alıp, gerekiyorsa bir tenzilat yapmalıdır³⁵.

C. Sigortalının dâva hakkının varlığı şart mıdır?

Sigorta kurumunun sorumlu kişiye rücu edebilmesi için, özel sigortalarda olduğu gibi, sigortalının dâva hakkının varlığı şart değildir. Sigorta kurumu ödeme yapmakla müstakil bir dâva hakkı

³² YHGK. 18.1.1969, E. 1967-9-111, K. 49, Dalamanlı, sh. 64.

³³ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 270.

³⁴ Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 270.

³⁵ YHGK. 27.10.1965, E. 9-611, K. 389, İKİD. 1967, S. 79, sh. 5469; YHGK. 27.12.1963, E. 1-1791, K. 2065, İKİD. 1964, S. 41, sh. 2969.

kazanmış olmaktadır. Zira burada, sigorta kurumunun işçiye halef olması değil, sadece bir rücu hakkı söz konusudur. Bu nedenle, sigortalı işçinin sorumlu kişiye karşı talep hakkı zamanaşımı veya kesin hükmün varlığı nedeniyle sona ermiş bulunmasına rağmen, sigorta kurumunun sorumlu kişiye rücu etmesi mümkündür. Yargıtay³⁶ halefiyet görüşünden hareket ettiği için, işçi aleyhine muhkem kazıye mahiyetini kazanmış olan ilâmın, kurumun açtığı rücu dâvasının reddi sonucunu doğuracağını, zira halef olan kişinin halef olduğu kimseden üstün bir hakka sahip olmadığını savunmaktadır. Biz kurumun işçiye halef olmadan rücu hakkına sahip olduğunu kabul ettiğimizden dolayı, işçinin açtığı dâvanın her ne sebeple olursa olsun red edilmesinin rücu dâvasına etkili olmayacağını kabul ediyoruz.

IV. Rücu hakkının hükümleri.

A. Rücu hakkının sınırı.

Kurum, ancak işçiye yaptığı ödeme oranında, işverene rücu edebilir. Fakat, dâvanın sonucunda hükmedilen tazminat miktarı, kurumun talebinden düşük olabilir. Zira hâkim tazminata hükmederken, tarafların zararın doğumundaki karşılıklı hal ve durumlarını ve kusur derecelerini gözönünde tutacaktır. Zararın doğumunda işçinin de kusuru varsa, bu durum tazminat miktarından bir tenkis yapılmasına yol açar.

Sigorta kurumu, işçinin sadece maddî zararlarını ve asgarî derecede karşılar. Sigortalı kimsenin daha fazla zararı mevcutsa, bunu BK. 97 ve 332/1 maddeleri dahilinde işverenden talep edebileceği gibi, BK. nun 49. maddesindeki şartlar mevcut ise, genel hükümlere göre hukuk mahkemesinden manevî tazminat talebinde de bulunabilir³⁷.

B. Rücu dâvası.

1. Yetkili ve görevli mahkeme.

SSK. nun 134. maddesine göre, «Bu kanunun uygulanmasından doğan uzlaşmazlıklar yetkili iş mahkemelerinde veya bu dâvalara bakmakla görevli mahkemelerde görülür».

³⁶ 4HD. 24.12.1957, E. 3002, K. 7570, İçt. Kül. 1958, sh. 421.

³⁷ Tuğsavul, sh. 491; Bozer, Sosyal Sigortalara Genel Bakış, sh. 57; 9HD. 11.4.1969, E. 13333, K. 4030, İKİD, 1969, S. 106; sh. 8135.

Kurumun rücu hakkına dayanarak açtığı dâvalara, kanunumuzun bu sarahati karşısında, iş mahkemeleri bakmakla görevlidir. Yargıtay da müteaddit kararlarında³⁸ bu görüşü teyid etmiş bulunmaktadır. Fakat, 1960 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında³⁹ bu neticeye halefiyet görüşünden hareket edilerek varılmaktadır. Bizce bu neticeye halefiyet görüşünden hareket edilerek varmak mümkün değildir. Zira işçinin sorumlu kişiye karşı açacağı dâvanın, her zaman iş mahkemesinde görülmesi mümkün olmayabilir.

134. maddeye göre, eğer bir yerde iş mahkemesi bulunmuyorsa, rücu dâvasına orada iş mahkemesi sıfatıyla görevli bulunan mahkeme bakacaktır.

2. Dâvanın tarafları.

Rücu dâvasının davacısı sigortalı işçiye ödemedede bulunan sigorta kurumudur.

Dâvanın dâvalısı ise, sigortalı işçinin zararına sebep olan işveren veya işveren vekili veyahut da üçüncü kişidir. Eğer bunlardan hepsi birlikte sorumlu tutulabiliyorsa, kurum bunların hepsini veya bir kısmını müteselsil sorumluluk esaslarına göre dâva etmekte muhtardır⁴⁰.

3. İspat yükü ve def'iler.

Açılan rücu dâvasında, sigorta kurumu iş kazası dolayısıyla bir zarara uğradığını ve bu zararın kendisi tarafından karşılandığını ispat etmek zorundadır. Dâvalı ise, zararın bir iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda doğmadığını veya zararın doğumunda kusursuz olduğunu ispatla yükümlüdür⁴¹. Eğer dâva SSK. md. 26, f. 2 gereğince zarara sebep olanı istihdam eden kimse aleyhine açılmışsa, burada BK. nun 55. maddesine dayanan bir kusursuz sorumluluk hali değil, kusura dayanan sorumluluk söz konusu olduğundan, istihdam eden BK. nun sözü geçen maddesindeki kurtuluş beyinesini getirme imkanına sahip değildir. O, ancak çalıştırdığı kimsenin bu zarara yol açmasında kusursuz bulunduğunu ispat edebilir.

³⁸ YHGK. 9.12.1972, E. 1970-9-817, K. 65, ABD. 1972, S. 6, sh. 1018; 9HD. 5.5.1965, E. 5910, K. 5950, İKİD. 1966, S. 65, sh. 4533; YHGK. 12.10.1968, E. 3-339, K. 680, İKİD. 1969, S. 97, sh. 6648.

³⁹ 29.6.1960, E. 13, K. 15, RG. 5.10.1960, S. 10621.

⁴⁰ 9HD. 28.1.1968, E. 3999, K. 8430, Dalamanlı, sh. 65; 9HD. 30.3.1970, E. 929, K. 3098 SSKararları, no. 211, sh. 164.

⁴¹ 9HD. 7.6.1969, E. 9-403, K. 604, Dalamanlı, sh. 60.

İşveren aleyhine açılan dâvada, kurum dâvalının işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevcut hükümlere aykırı hareket ettiğini ispat etmek zorundadır. Ancak, BK. nun 332. maddesine dayanan dâvalarda ispat yükü ters çevrilmiştir. Zira burada kurum işverenin kusurlu olduğunu değil, işveren kendisinin kusuraşuzluğunu ispat etmek zorundadır. BK. nun 332. maddesine göre, işveren tehlikelere karşı gerekli tedbirleri almağa, münasip ve sıhhi bir çalışma yeri tedarikine mecburdur. Bir şey yapmağa mecbur olan kimse, o şeyi ispat etmelidir⁴².

Rücu dâvasının dâvalısı, işçiye karşı ileri sürebileceği def'ileri aynen kuruma karşı da dermeyan edebilir. Zararın doğumunda veya artmasında işçinin de kusuru bulunmuşsa, birçok kararlarda⁴³ da ifade edildiği gibi, bu durum, tazminatın bir tenkisi sebebidir. Başarı⁴³ müterafık kusur nedeniyle tazminatın tenkisinin, BK. nun 44. maddesindeki genel hükme göre değil, öncelikle sigorta kanunlarındaki hükümlere göre yapılması gerektiğini iddia etmektedir.

C. Zamaaşımı.

Sigorta kurumunun rücu açtığı dâvanın zamaaşımı süresi, esas dâvanın zamaaşımı süresinin aynıdır⁴⁵. SSK. nun 99. maddesinde tesbit edilmiş olan beş yıllık özel zamaaşımı süresi, kurum ile hak sahibi olanlar arasındaki ihtilaflarda uygulanır. Bu nedenle, sözü geçen maddenin kurumun rücu dâvasında da tatbiki düşünülemez⁴⁶.

İşçinin zararına işverenin çalışma şartları ve iş güvenliğine aykırı hareketi yol açmışsa, olaya akdi zamaaşımı süresi olan BK. nun 125. maddesindeki on yıllık süre uygulanır. Eğer zarara bir başka işçi veya üçüncü kişinin haksız fiili yol açmışsa, zamaaşımı süresi BK. nun 60. maddesinin I. fıkrasındaki bir yıllık süredir.

⁴² YHGK. 7.6.1969, E. 9-403, K. 604, İKİD, 1969, S. 104, sh. 8013.

⁴³ YHGK. 24. 5.1967, E. 9-1378, K. 274, İKİD. 1967, S. 79, sh. 5466; 9HD. 4.1.1965, E. 10220, K. 25, İKİD. 1965, S. 53, sh. 3742; 9HD. 1.3.1965, E. 1227, K. 1809, İKİD. 1965, S. 54, 3792; 9HD. 11.7.1966, E. 3929, K. 7193, SSKararları, no. 161, sh. 126; 9HD. 16.1.1970, E. 10853, K. 293, SSKararları, no. 207, sh. 162.

⁴⁴ Orhan. : İşçi sigortalı tarafından iş kazalarına sebep olanlar aleyhine rücu açılacak tazminat dâvalarında sigortalının müterafık kusuru nisbetinde hâkimin tenzilat yapabileceği hakkında, İBD. 1955, S. 8, C. XXIX, sh. 359.

⁴⁵ Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, sh. 391; 6.1.1968, E. 967-9-381, K. 7, İKİD, 1968, S. 86, sh. 5935.

⁴⁶ 9HD. 7.11.1967, E. 8838, K. 10300, SSKararları, no. 177, sh. 142.

Eğer üçüncü kişinin fiilinden sorumlu olan munzam kusuru bulunan istihdam eden aleyhine dâva açılmışsa, zamanaşımı süresi yine BK. md. 60 f. I'e göre bir yıldır⁴⁷.

Özel sigortalarda olduğu gibi, sosyal sigortalarda da, haksız fiil aynı zamanda suç teşkil eden bir fiil olmasına rağmen, kurumun ceza dâvasına müdahil olarak katılma hakkı olmadığından, BK. md. 60 f. II deki daha uzun süreli ceza zamanaşımının, burada tatbiki mümkün değildir⁴⁸.

Zamanaşımı süresinin başlangıcı ise özel sigortalardakinden farklıdır. Burada bir halefiyet hakkının varlığını kabul etmediğimizden dolayı, bu sürenin başlangıcı, işçinin zararı ve faili öğrendiği veya alacağın muaccel olduğu tarih değil, kurum tarafından işçiye ödemenin yapıldığı tarihtir. Zira kurum işçiye ödeme yapmadığı müddetçe, bir alacak hakkına sahip olmaz ki bu alacağa ilişkin zamanaşımı süresi başlasın. Federal Mahkeme bir kararında⁴⁹, rücu alacağının zamanaşımının, mağdurun tazminat alacağının zamanaşımıyla aynı anda işlemeye başlayacağını bildirirken, diğer bir kararında⁵⁰ ise, zamanaşımının rücu hakkı olanın ödeme yaptığı andan itibaren işlemeye başlayacağına hükmetmiştir.

Yargıtay halefiyet görüşünden hareket ettiği için, bu görüşünün etkisinden kurtulamayarak, bir çok kararlarında⁵¹ rücu dâvası zamanaşımının, esas dâvanın zamanaşımıyla aynı anda işlemeye başlayacağına hükmetmiştir. Fakat bunun aksine, bu sürenin ödeme anından itibaren işlemeye başlayacağını kabul eden kararlar da⁵² vardır.

Ş 2. DİĞER KANUNLARDA HALEFİYET VE RÜCU.

506 sayılı SSK. ndan başka, diğer bazı sosyal sigortalarla ilgili kanunlarda da, hak sahiplerine ödemede bulunan sigorta kurumu-

⁴⁷ 9HD. 10.3.1964, E. 1589, K. 1387, SSKararları, no. 138, sh. 110; 4HD. 20.4.1965, E. 12561, K. 2101, SSKararları, no. 143, sh. 114.

⁴⁸ 9HD. 28.6.1968, E. 3771, K. 9236, Dalamanlı, sh. 121; 9HD. 2.11.1965, E. 8221, K. 9117, İKİD, 1966, S. 61, sh. 4278.

⁴⁹ BGE 55 II 123.

⁵⁰ BGE 43 II 418.

⁵¹ YHGK. 10.7.1963, E. 29, K. 76, SSKararları, no. 133, sh. 106; 9HD. 3.12.1969, E. 8321, K. 11240, SSKararları, no. 205, sh. 161.

⁵² 9HD. 22.1.1968, E. 2079, K. 595, SSKararları, no. 183, sh. 146; 9HD. 15.11.1965, E. 8893, K. 9183, (Atabek, Halefiyet ve Rücu, sh. 268, not. 26 dan naklen).

nun, zararın failine rücu etme hakkına yer verilmiştir. Biz burada, sadece, bu kanunlardaki ilgili hükümleri zikretmekle yetineceğiz.

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 129. maddesine göre, «Vazifeleri içinde veya dışında herhangi bir sebeple zarar görmüş veya tehlikeye düşmüş ve bundan dolayı adi malül durumuna girmiş iştirakçılarla tevdiatçıların veya bunlardan ölenlerin dul ve yetimlerinin, sebep olanlar aleyhine açacakları dâvaları sandık dahi kovuşturmağa ve bu dâvalara 3 üncü şahıs olarak girmeğe ve dul ve yetimler tarafından açılmamış ise, bunu doğrudan doğruya açmağa yetkilidir. Dâva sonunda para tazminatı da alınırsa bundan kovuşturma için yapılan masraflarla birlikte emekli, dul, yetim aylıkları bağlanan hallerde bu aylıkların 5 yıllık toptan ödeme veya tevdiatçıya ödeme yapılan hallerde de bunların toplamının yarısı sandıkça alınarak varsa geri kalanı ilgiliye ödenir...».

Konumuzla ilgili bir diğer kanun, 2.9.1971 tarih ve 1479 sayılı, kısaca «Bağkur» diye adlandırılan «Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu» dur⁵³. Bu kanun dahi, kurumun, hak sahiplerine zarar veren üçüncü kişilere, rücu hakkına sahip olduğunu kabul etmektedir. Kanunun 63. maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir.» Üçüncü bir kimsenin suç sayılır hareketi ile bu Kanunda sayılan yardımların yapılmasını gerektiren bir halin doğmasından kurum sigortalıya gerekli bütün yardımları yapar. Ancak bu yardımların tutarı için üçüncü kişilere rücu eder».

Bağkur Kanununun 63. maddesi hükmünün incelenmesinden, burada da 506 sayılı SSK. nda olduğu gibi, sadece bir rücu hakkının söz konusu olduğu görülür. Bundan başka, kanun rücu hakkının varlığını, sadece «suç sayılır» bir hareketin bulunması şartına bağlı tutmuştur. Bu nedenle, ortada suç sayılır bir hareket yoksa, sigortalının zararını ödeyen kurum, sorumlu üçüncü kişiye rücu edemeyecektir.

⁵³Bu kanun, SSK. nun kapsamı dışında kalan ve bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmadan serbest çalışanlar hakkında uygulanmaktadır (Bağkur Kanunu md. 24, f. I).

BİBLİYOGRAFYA

- Atabek, Reşat : Sigorta ve Sosyal Sigortada Halefiyet ve Rücu, İş Hukuku Dergisi, 1969, S. 3, C. I, sh. 226-296¹.
- Atabek, Reşat : Sigorta Hukuku, İstanbul 1950.
- Başarı Orhan : İşçi Sigortaları Tarafından İş Kazalarına Sebep Olanlar Aleyhine Rücuan Açılacak Tazminat Davalarında Sigortalının Müterafik Kusuru Nisbetinde Hâkimin Tenzilat Yapabileceği Hakkında, İBD. 1955, C.XXIX, S. 8, sh. 359.
- Fezmen, Naim : Notlu-İzahlı İş Hukuku ve Sigorta Mevzuatı, İstanbul 1961.
- Bozer, Ali : Sigorta Hukuku, Ankara 1965.
- Bozer, Ali : Türk Hukukunda Sosyal Sigortalara Genel Bir Bakış, Ankara 1963.
- Bozer, Ali : Sigorta Hukuku, Ders Notları (Teksir), Ankara 1973.
- Bozer, Ali : Sigortacının Rücunda Zamanaşımı, Batider 1962, C. II, S. 3, sh. 473-476.
- Bozer, Ali : Sigortacının Rücu Hakkı, Batider 1962, S. 3, C. II sh. 477-480.
- Dalamanlı, Lütfü : Sosyal Sigortalar Hukuku, Ankara 1970.
- Dürr, Karl : Das Versicherungsvertragsgesetz, Bern 1946.
- Karayalçın, Yaşar : Mesuliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960².
- Karrer, Robert : Der Regress des Versicherers gegen Dritthaftpflichtige, Zürich 1965.
- Koenig, Willy : Schweizerisches Privatversicherungsrecht, Bern 1960³.

¹ Bu eseri yazımızda «Halefiyet ve Rücu» şeklinde kısaltmış bulunuyoruz.

² Bu eseri yazımızda «İşletme Kazaları» şeklinde kısaltmış bulunuyoruz.

³ Bu eseri yazımızda «SPVR» şeklinde kısaltmış bulunuyoruz.

- Koenig, Willy : Droit des Assurances, Zürich 1942.
- Önol, Metin-Pusat,
Ziyagökalp-Acarbay,
Yılmaz : Sosyal Sigortalar Kararları, Ankara 1970⁴.
- Porov, Reha : Sigortacının Zararın Failine Rücuu-Kaza ve Hayat Sigortalarında Vaziyet-4772 sayılı İşçi Sigortaları Kanununun Sistemi, İHFM. 1953, S. 3-4, sh. 1021-1028.
- Schmitt, Erich : Das Regressrecht des Versicherers, (Dissertation), Zürich 1941.
- Tandoğan, Halûk : Türk Mes'uliyet Hukuku, Akid Dışı ve Akid Mes'uliyet, Ankara 1961⁵.
- Tandoğan, Halûk : Mukayeseli Hukuk-Hususiyle Türk-İsviçre ve Alman Hukuku Bakımından Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini, Ankara 1963⁶.
- Tekinay, Selâhattin
Sulhi : Borçlar Hukuku, İstanbul 1971.
- Tekinay, Selâhattin
Sulhi : İş Kazalarından ve Meslek Hastalıklarından Dolayı İş Veren Sorumluluğunun Sınırlanması Meseselesi, MHAD, 1968, S. 3, sh. 79-91⁷.
- Tuğsavul, Muhsin : İş Kazalarına Ait Sigortalar Kanunu İşçinin Tazminat Hususunda Hukuk Mahkemesine Müracaat Hakkını Öner mi? AD. 1947, S. 1-6, sh. 487-491.

⁴ Bu eseri yazımızda «SSKararları» şeklinde kısaltmış bulunuyoruz.

⁵ Bu eseri yazımızda «Mesuliyet Hukuku» şeklinde kısaltmış bulunuyoruz.

⁶ Bu eseri yazımızda «3. Şahsın Zararının Tazmini» şeklinde kısaltmış bulunuyoruz.

⁷ Bu eseri yazımızda «MHAD» şeklinde kısaltmış bulunuyoruz.

KISALTMALAR

ABD.	:	Ankara Barosu Dergisi
Batider	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BG.	:	Bundesgericht (Federal Mahkeme)
BGE.	:	Bundesgerichte Entscheidungen (Federal Mahkeme Kararı).
BK.	:	Borçlar Kanunu
C.	:	Cilt
E.	:	Esas
HD.	:	Hukuk Dairesi
HGK.	:	Hukuk Genel Kurulu
İBD.	:	İstanbul Barosu Dergisi
İBK.	:	İsviçre Borçlar Kanunu
İçt. Bir. Kar.	:	İçtihadı Birleştirme Kararı
İçt. Kül.	:	İçtihadlar Külliyatı
İHFM.	:	İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
İKİD.	:	İlmî ve Kazaf İçtihatlar Dergisi
K.	:	Karar
md.	:	Madde
MHAD.	:	Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
RG.	:	Resmî Gazete
RKD.	:	Resmî Kararlar Dergisi
S.	:	Sayı
sh.	:	Sahife
SİD.	:	Son İçtihatlar Dergisi
SSK.	:	Sosyal Sigortalar Kanunu
TD.	:	Ticaret Dairesi
TK.	:	Ticaret Kanunu
VVG.	:	Versicherungsvertragsgesetz
Y.	:	Yargıtay